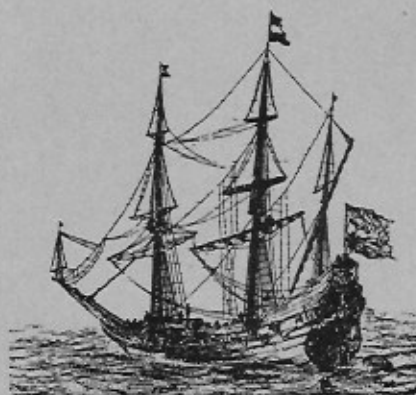

Max SERVAIS

DE GENERALE KEIJZERLIJCKE
EN KONINKLIJCKE INDISCHE COMPAGNIE
GEVESTIGD IN DE OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN
genaamd
DE OOSTENDSE COMPAGNIE

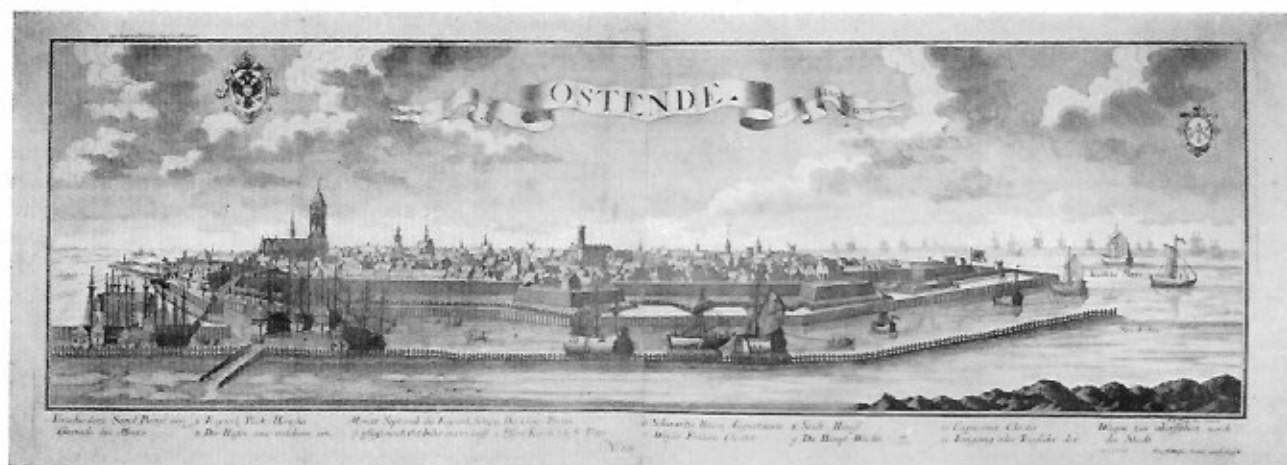

Overdruk uit het Tijdschrift van het
GEMEENTEKREDIET VAN BELGIË

Max SERVAIS

DE GENERALE KEIJZERLIJCKE
EN KONINKLIJCKE INDISCHE COMPAGNIE
GEVESTIGD IN DE OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN
genaamd
DE OOSTENDSE COMPAGNIE

*Puisque les serres d'or des aigles de l'Empire
Ne pouvaient déchirer les liens chargeant l'Escaut
C'était d'Ostende et de son port et de ses eaux
Que s'en allaient vers l'Orient les blancs navires.*

Emile VERHAEREN

Wij zijn in het begin der XVIIIe eeuw. De Belgen zijn ontgoocheld. Hun ontstemming wordt op de spits gedreven door het Barrièretractaat. Om de redenen van de ontevredenheid te kennen moeten wij enkele tientallen jaren terug opklimmen.

Er zijn weinig voorbeelden in de geschiedenis van streken, die zo systematisch werden geteisterd door oorlogsgeweld, dan de katholieke Nederlanden sinds Filips II. Eerst een burgeroorlog, die eindigde in 1585 met de inneming van Antwerpen door Alexander Farnese, daarna de oorlogen tegen de Verenigde Provinciën en, van 1635 af, tegen Frankrijk.

De eerste dezer Franse oorlogen wordt afgesloten te Munster in 1648 met een verdrag dat de monding van de Schelde en alle andere zee-gaten en kanalen, zoals Zwin en Sas, afsluit. De Hollanders nemen geen vrede met de dood door verstikking van Antwerpen, zij bekomen bovendien dat alle schepen en

waren die Oostende en Nieuwpoort bereiken of verlaten door de Spanjaarden met dezelfde taksen zouden belast worden als diegene die op de Schelde worden geheven ⁽¹⁾.

De tweede Spaanse successieoorlog breekt bijna onmiddellijk nadien los met vernieuwd geweld. Pirenne schrijft dat België meer dan ooit de naam van Slagveld van Europa verdiende.

Deze krijg kwam teneinde, niet zozeer door de overwinning van een der partijen — aan de ene kant Frankrijk, aan de andere kant de « Grote Alliantie », die Engeland, het Keizerrijk, Holland, Pruisen, Portugal en Savoye groepeerde — maar tengevolge van de algemene uitputting der oorlogvoerenden.

Te Utrecht en Rastadt worden twee verdragen afgesloten, die eerder de vrucht zijn van de haast ermede gedaan te maken dan van een vooropgezet politiek plan. Wat België betreft wordt het volgende

beslist : de katholieke Nederlanden gaan van Spanje naar Oostenrijk over en de Republiek der Verenigde Provinciën wordt definitief zelfstandig.

HET BARRIÈRE-TRACTAAT

Veel hoop is opgerezen. België is bevrijd van het Spaanse juk dat gedurende meer dan een eeuw het land heeft afgesloten van de overzeese markten. Zal de nieuwe vorst de nodige maatregelen nemen om de economische ondergang en de ellende te stuiten ?

Neen, Karel VI neemt ze niet omdat de Verenigde Provinciën er zich tegen verzetten. De Hollanders willen absoluut verhinderen dat de zuidelijke Nederlanden hun commerciële bloei zouden beletten en, meer nog, wensen dat België voor hen als buffer zou dienen tegen Frankrijk. Met een onvermoeibare

⁽¹⁾ GERTIER, « Grandeur et décadence de la Compagnie d'Ostende », in *Les Cahiers léopoldiens*, n° 13, 1962, blz. 22.

hardnekkigheid bekomen de Hollanders dat, in samenhang met het verdrag van Utrecht, het Barrièretractaat zou worden afgesloten. Het wordt ondertekend te Antwerpen, op 15 november 1715, door de Hollandse en Oostenrijkse gevolmachtigden met bemiddeling van de Koning van Engeland, George I. De ondergang van de zuidelijke Nederlanden wordt bevestigd: een deel van Zeeland wordt door de Keizer afgestaan aan Holland, dat het recht bekomt garnizoenen te plaatsen te Namen, Doornik, Menen, Veurne, Waasten, Ieper, Denendermonde en in het Fort van Knokke. De Keizer heft een jaarlijkse belasting van 1.200.000 Nederlandse gulden⁽¹⁾ voor het onderhoud van de vreemde bezettingstroepen.

In het verdrag wordt ook de sluiting van de Schelde bevestigd en worden de grenzen breed opengezet voor de Hollandse producten.

Waarom heeft de Keizer aldus de belangen van zijn nieuwe onderdanen opgeofferd en hun privilegiën verkracht door het opleggen, zonder hun goedkeuring, van een eeuwigdurende belasting?

Waarom geeft hij België prijs aan de exploitatie door de zeevarende mogendheden? Vermoedelijk omdat Karel VI geen twist wenste met zijn bondgenoten en een nieuwe oorlog vreesde. Daarbij komt dat hij weinig belangstelling had voor de Nederlanden. Het bezit van deze streken — die zover van Wenen liggen, zo moeilijk te verdedigen zijn en zo kwetsbaar — is voor hem slechts een erkwetste: zij maken deel uit van zijn erfenis, benevens Spanje trouwens, waarvan hij zich tot in 1725 koning laat noemen.

De Belgen zijn vreselijk ontgoocheld. De edelen hebben hun goederen bewaard en de handigsten onder de grote kooplui gaan verder met het opeenstapelen van rijkdom. In de steden en op het platteland echter komt er ellende. De aanwe-

zigheid van protestantse garnizoenen — ketters dus — ontstent en verontrust de clerus. De meeste handelaars klagen en voorspellen het verdwijnen van het laatste arm-

Keizer Karel VI.

(Prentenkabinet)

zigheid van protestantse garnizoenen — ketters dus — ontstent en verontrust de clerus. De meeste handelaars klagen en voorspellen het verdwijnen van het laatste arm-

zalig beetje handel⁽²⁾ dat nog overblijft. In de meest opgehitste geesten spoken gedachten van wapengeweld en opstand.

Graaf Königsegg, gevolmachtigd minister van de keizer, begrijpt niets van de woede die zich ontkent en met verbijfing moet hij vaststellen dat de Staten van Brabant en van Vlaanderen delegaties sturen naar Wenen om bij Karel VI protest aan te tekenen.

die door het verdrag van Rastadt waren gewaarborgd.

De keizer is zonder twijfel onder de indruk van wat hij gehoord heeft. Hij ziet in dat de theorie van de Staat-Voorzienigheid niet het universele heelmiddel is dat alle problemen oplost. En het lijkt wel dat deze herinnering hem gedurende zijn ganse leven is bijgebleven.

Een handig diplomaat, Hercules Turinetti, markies van Prié, vangt weldra graaf Königsegg. Hij doet zijn intrede te Brussel, in 1716.

De taak van de nieuwe gevolmachtigde minister is bijzonder ingewikkeld: in alle takken der administratie heerst wanorde, de nijverheid is bijna ten gronde gericht en de handel is volledig onderworpen aan de naburige landen tengevolge van de sluiting van de Schelde en de onduidelijk hoge tolrechten. De schatkist is bezwaard met een eishbare schuld van 20 miljoen gulden en de inkomsten van de post en van de beste douanekantoren zijn in pand gegeven aan de Hollanders.

Prié heeft geen enkele kennis inzake financiën — hij zal het zelf bekennen. Bovendien weet hij niets af van de behoeften en tradities van het land. Tenslotte heeft hij zeer vage instructies ontvangen, wat geen wonder is gezien de besluite-loze en onverschillige houding van het kabinet te Wenen.

Reeds zeer vroeg ontstaat er twist tussen de minister en de Raad van State die de Keizer in 1718 had in het leven geroepen. De markies van Prié heeft eveneens conflicten met de dekens der ambachten van Brussel, Antwerpen en Mechelen.

Onlusten breken uit: ze worden streng onderdrukt maar het is niet mogelijk met machtsmiddelen het zwaar bedreigde financieel evenwicht te herstellen. Het land zal slechts aan faillissement ontsnappen door de winsten van de zeehandel en de koloniale expedities.

(1) Een Hollandse gulden, begin XVIIIe eeuw, is ongeveer 100 huidige Belgische frank waard.

(2) GACHARD, *Histoire de la Belgique au commencement du XVIIIe siècle*, blz. 464.

DE PROBLEMEN VAN DE OVERZEESE EXPANSIE

Laten wij opnieuw even terug gaan in de tijd: onder het Spaanse bewind hadden de koningen onze landgenoten verboden handel te drijven met hun overzeese gebieden en werden de privilegiën voorbehouden aan de Spanjaarden. Toen de Spaanse timmerwerven, tengevolge van de achteruitgang van de industrie, niet meer in staat waren om voldoende galjoenen te bouwen voor de vloot, gaf de regering van Madrid er de voorkeur aan beroep te doen op schepen uit protestants Engeland eerder dan op schepen uit de katholieke Nederlanden. De reden hiervoor was dat men zich bondgenoten wilde maken.

Sinds lange tijd trachtten de Belgen zeevaartmaatschappijen op te richten: met ontmoedigende resultaat waren het steeds mislukkingen. De Belgisch-Spaanse Compagnie, « Admiraliteit van Sevilla », had bijhuizen te Antwerpen, Brugge en Rijsel, maar ze verdween na zeer korte tijd bij gebrek aan kapitalen (1627).

Kardinaal-Infant Ferdinand kwam van Filips IV in 1640 een participatierecht aan de handel met Indië voor de kooplui van onze gemeenten.

Zij konden er echter geen gebruik van maken want de Schelde was gesloten en de kusthavens waren niet uitgerust om grote zeeschepen te ontvangen. Bovendien trekt de koning spoedig de toegekende rechten in want hij vreest de ontevredenheid van de Portugezen, die

zich zopas van Spanje hebben afgescheiden. Om gelijkaardige redenen vermoedelijk, verwerpt Filips IV een plan van maritieme expansie dat hem voorgelegd was door pater Christoval de Rochas-Spinola.

Enkele jaren later vragen de Staten van Vlaanderen en Brabant vruchteloos de toelating een scheepvaartcompagnie op te richten voor de handel met de Philippijnen.

*Marquis de Prié
Keijzerl. Plenipotentiaarius
an Pabstj. Hofe.*

Hercules Turinetti,
markies van Prié.

(Prentenkabinet)

zekere kusten van Indië « ende insonderelyck op het Eilandt van Buenos-Ayres »⁽¹⁾.

In 1691 is het een Brussels advocaat, Jan van der Meulen — hij was de leider van een protectionistische beweging die onder de invloed stond van de mercantilistische school⁽²⁾ — die vruchteloos zijn kans waagt, samen met een Antwerps koopman Pierre Cardon, met een plan voor de oprichting van een Algemene Compagnie voor handel met alle streken van de wereld, uitgenomen Indië en de Philippijnen.

Zeven jaar later haalt van der Meulen zijn plan weer boven en vindt gehoor bij graaf Brouchoven de Bergheyck — diegene die men soms de Belgische Colbert heeft genoemd — die statuten opstelt naar het voorbeeld van de Hollandse, Franse en Engelse geprivilegieerde maatschappijen. Zonder zelfs de koning te raadplegen richt de Keurvorst van Beieren de « Koninklijke Compagnie der Nederlanden » op, die zou handel drijven met alle vrije plaatsen van Oost-Indië en Guinée. Op 7 juni 1698⁽³⁾ wordt de stichting bekend gemaakt.

Onmiddellijk komt er een heftige reactie van de Hollanders met wie de Keurvorst van Beieren een particulier verdrag had dat hem, voor zijn zoon, de hypothetische successie verzekerde van de troon van Spanje. De rechten toegekend aan de compagnie worden nooit in praktijk gebracht⁽⁴⁾.

(1) LEVAT, *Recherches historiques sur le Commerce des Belges aux Indes pendant le XVIIe et le XVIIIe siècles*, blz. 14.

(2) WAUTERS, « Des efforts tentés à la fin du XVIIe siècle pour entraîner la Belgique dans le système prohibitionniste », in *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique*, deel XLVIII, 1879, blz. 375.

(3) *Placards de Brabant*, deel IV, blz. 472.

(4) *Fonds Pays Bas*, vol. LXXXVII.

OOSTENDE, DE HAVEN EN DE ZEELUI

Sinds de sluiting van de Schelde hebben ondernemende lui en avonturiers hun blikken naar Oostende gericht.

De Oostendse haven was reeds oud maar van weinig belang en vertoonde een neiging tot verzan- den. In 1284 reeds bezat Oostende een kunstmatige vaargeul die recht- streeks van de stad naar zee voerde. Bij oktrooi van Filips de Goede, bevestigd door Karel VII van Frankrijk, wordt een haven gegraven die aan de oorsprong zou lig- gen van de bloei van Oostende.

De uitvinding, door Gillis Beu- kels uit «Hughe- vliet» (thans Bier- vliet in Zeeuws- Vlaanderen) en Jacob Kien van Oostende, van het kaken — de be- waring van gele- digde en gerei- nigde haring in vaatjes pek — lokte vele vissers van de kust en handelaren uit alle landen naar Oostende.

Na het beroemde beleg van 1601, dat drie jaren duurde en Oostende tot een puinhoop herleidde, werd bij ordonnantie van de Aartsherto- gen Albrecht en Isabella (12 okto- ber 1604) de bedoeling vorm ge- geven de handel te doen heropleven, wat mogelijk bleek, aldus de ordon- nantie, dank zij de ligging en de goede haven.

De oude, onbruikbaar geworden vaargeul wordt gedempt en een nieuwe wordt gegraven.

De Staten van Vlaanderen vra- gen aan de Aartshertogen dat Oostende een «Vrijhaven» zou worden, zodat men alle koopwaren zou kunnen invoeren in gans het land zonder via Holland te moeten gaan.

Dit verzoek wordt afgewezen en pas een eeuw later, op 11 juni

1780, gaf Keizer Jozef II eindelijk Vrijbrieven aan Oostende.

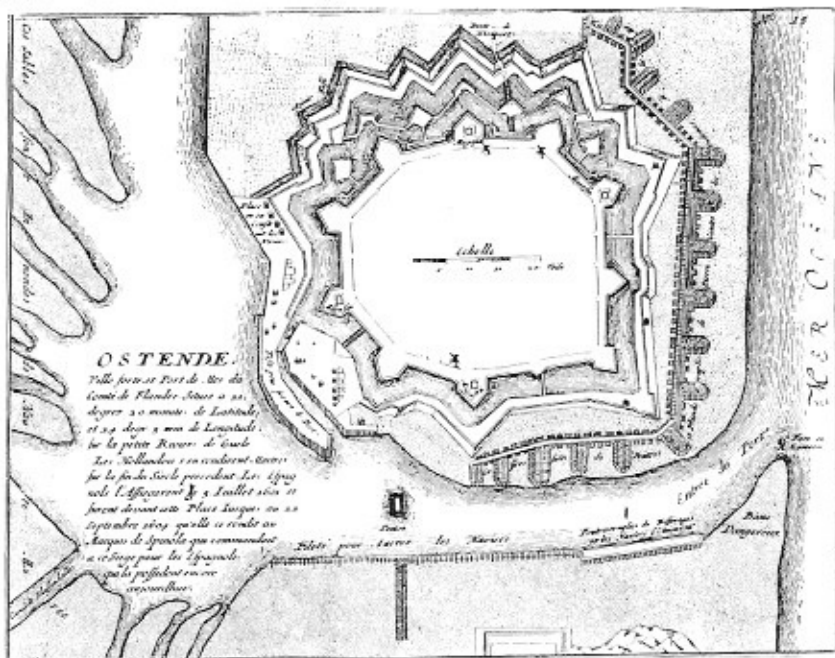
Toen de Schelde werd gesloten begon men er aan te denken Oostende in verbinding te brengen met het binnenland.

Op het einde van de XVIIe eeuw stelde Pierre Cardon voor een kanaal te graven, waardoor zeesche- pen, tot 300 ton, Antwerpen, Mechelen en Brussel zouden kunnen bereiken (¹). De Keurvorst van Beie-

geten. In 1622 strijdt hij alleen tegen negen vijandelijke schepen. Hij slaagt erin het Admiraalschip te kelderen en laat zijn schip sprin- gen samen met de vijandelijke schepen die hem van alle kanten geënterd hebben.

Jacob Besage, een kaper van Oostende, wordt door een eskader van de beroemde Admiraal Piet Hein aangevallen. Hij doodt de Hollandse vlootvoogd, maar wordt

zelf geraakt door een kanonbal en sneuvelt. Erasmus de Brouwer gaf zich slechts over aan vier Engelse fregatschepen, toen al zijn mas- ten gebroken wa- ren en zijn schip zinkend was. Men vermeldt ook man- nen als de kapi- teins Broecke, Brant, Cods, Dierck, Koopman, Posselle, De Rid- der, Pieters, Jans- sens, Senorm en Delavoet, die al- leen reeds in april 1665 te Oostende dertien buitge- maakte vaartuigen binnen brachten.

Plan van Oostende.

(Sanderus, Verheerlijkt Vlaandre)

ren, Maximiliaan-Emmanuel, en graaf de Bergeyck zijn voorstanders van dit plan, dat echter niet kan uitgevoerd worden omdat de vijan- delijkheden met Frankrijk opnieuw geopend worden.

Hoewel Oostende dus geen ver- binding krijgt met het binnenland, blijft het de enige uitweg naar de zee. De Oostendse zeelui hebben dan ook reeds lang hun reputatie gevestigd.

Gedurende gans de XVIIe eeuw voerden de kapers van Oostende hun oorlog in de Noordzee en in het Kanaal. Zij hebben soms tot veertig schepen in één keer buitgemaakt en boden dikwijls zegevierend weer- stand aan meestal veel machtiger strijdkrachten.

Op de kust heeft men de naam van kapitein Jan Jacobsen niet ver-

Men heeft evenmin de helden- daden vergeten van Verhaeghe, Roel «de Reuse», Vanhembden, Verstelle, Clinckaert, Cansen, Schot, Mansfelds, Sijssens, Van- herdenberg, Baroen, Decramer, Rijkman en Moentack, evenals die van de Gebroeders Paschier en Mathias de Moor, Philippus Van Maestricht, één der roemrijkste, werd genoemd « toujours vainqueur et jamais vaincu ». Hij voerde bevel over de «Karel II» van 48 kanons en de koning van Spanje gaf hem voor zijn behendigheid en moed een gouden medaille. In 1692 viel hij in handen van de vijand na een hard- nekkige strijd tegen niet minder dan zeven Franse schepen. In strijd met alle wetten en gebruiken van de zee werd hij door de vijand over- boord geworpen en verdronk (¹).

(¹) Stadsarchief van Brugge, Fonds Handel en Scheepvaart.

PARTICULIERE ONDERNEMINGEN TER ZEE (1714-1723)

In het begin van de xviii^e eeuw wordt de vrede in Europa hersteld en de kapers van Oostende zetten de jacht op Engelsen, Hollanders en Fransen stop. Zij zullen zich wijden aan een nieuwe taak, contact zoeken met overzeese landen en de kantoren en faktorien oprichten die de kern vormden van latere koloniale rijken.

Enkele ondernemende kooplui, rustten schepen uit en zonden ze alvast naar verre landen van waar ze terugkwamen, beladen met kostbare waren.

In 1714 vraagt een schepen van Oostende, Thomas Ray, een Ier die burgerrecht had verkregen in Vlaanderen, de toelating een schip van 400 ton, de « Carolus Tertius » uit te rusten voor een expeditie naar Oost-Indië. Patentbrief werd hier toe verleend op 17 juni 1714, maar blijkbaar is het schip niet uitgevaren.

De « Carolus », uitgereed door J. Gheselle en de gebroeders Maelcamp en onder bevel van G. Gheselle van Anzegem en zijn luitenant M. Guerrebrants, verlaat Oostende in maart 1715 met bestemming Goa.

Hetzelfde jaar zeilt de « St Mattheus » schip van 250 ton en 24 stuks geschut, onder bevel van kapitein Saersliels, naar Surate.

Men kent de vertrekdatum niet van de « Keyserlijk Vlaanderen », van de reder P. de Potter, die op 24 april 1715 patentbrieven ontving.

Twée Zeeuwse bodems werden gecharterd door L. Jolly, Gollet de la Merveille en Thomas Ray, en bekwamen eveneens hun patent op 24 april 1715. De schepen werden voor die gelegenheid omgedoopt tot « Carolus Sextus » (500 ton) en « Keyserinne » (500 ton).

Gollet de la Merveille, die afkomstig was uit St Malo en zich

te Oostende had gevestigd, had lange jaren gediend op bodems van de « Compagnie Française des Indes Orientales ». Toen het bekend werd dat hij onder zeil zou gaan, kwam er een heftige reactie vanwege Frankrijk en Karel VI, die verwikkelingen en conflicten wilde vermijden, beval de expeditie uit te stellen. De twee schepen werden afgetuigd en Gollet de la Merveille moest er vrede mede nemen de talrijke plannen die hij smeedde onuitgevoerd te laten⁽¹⁾.

Een kleiner schip, de « Prince Eugène » van 220 ton, vertrekt in september 1715 voor Goa en Gallicut, loopt te Oostende terug binnen op 30 augustus 1716 en vertrekt opnieuw, onder bevel van kapitein J. Gheselle, op 26 juni 1717 met bestemming Malabar en Travancor.

Op 12 december 1717 worden patentbrieven verleend aan een andere, grotere « Prince Eugène » (400 ton) van reder J. Cloots, die onder bevel stond van J. Cobin.

Van begin 1718 tot 1722 zijn ons niet minder dan 35 uitvaarten bekend uit de haven van Oostende. Het waren : « Carolus Sextus », « Marquis de Prié », « Keyserinne Elisabeth », de kleine en de grote « Prince Eugène », « Stahrembergh », « Huys van Oostenrijk », « St Joseph », « Concordia », « Markies de Campo », « Keyserinne », « St Franciscus Xaverius », « Stadt Oostende », « Stadt Weenen », « Stadt Gent », « Flandria », « Sint Pieter » en « Graeve de Lalaing ».

De laatste privé-expeditie was die van de « Carolus Sextus », onder bevel van kapitein John Harrison en « supercarga » Alexander Hume, die beiden voor een Engelse Compagnie hadden gevaren. Deze onderneming had eerder ongelukkige gevolgen.

Jacques-André Cobbé, luitenant-generaal van de artillerie van de Keizer, scheepte in aan boord van de « Carolus Sextus » op 8 januari 1723, d.i. dus enkele dagen vóór de officiële oprichting van de Compagnie.

Generaal Cobbé was ermede belast in naam van Keizer Karel VI bezit te gaan nemen van de faktorie « Gabelon » op de kust van Coromandel. De vice-koning Sadatpatnam had deze bezitting in concessie gegeven, bij zijn « paravanah » (concessiebrief) van 5 augustus 1719 aan een Oostends kapitein, Godefroid de la Merveille, een zoon van de zeeman uit St Malo waarover wij het hoger reeds hadden.

« Mijnheer Cobbé » onderhandelde met de nabab Jafar Kahn over het oprichten van kantoren te Bankibazar en Hydsiapoer, maar was zodanig verwaand en ondiplomatisch dat hij onmiddellijk in twist lag met iedereen. Aan het hoofd van een legertje van een honderdtal blanke avonturiers, dat hij ter plaatse had gelicht, ondernam hij zijn persoonlijke oorlog tegen de nabab, wat hem echter het leven kostte op 23 juni 1724. Zijn onbezonnen optreden en zijn kwade trouw brachten de toekomst van de Belgische nederzettingen in Bengalen ernstig in gevaar⁽²⁾.

De talrijke expedities naar Indië die uit Oostende vertrokken waren hadden een individueel karakter : men kan ze dus niet nationaal noemen. Meestal werden ze door Belgische reders ingericht maar vele van de kapiteins⁽³⁾, zoals Saersfield, James Tobin, R. Mitchell en John Harrison, en het grootste deel der bemanning was van Engelse nationaliteit. Ook hadden speculanten uit Londen en Amsterdam kapitalen gestoken in die ondernemingen.

(1) H. HUYSMAN, *La Belgique commerciale sous l'Empereur Charles VI. La Compagnie d'Ostende*, passim.

(2) F. PRIMIS, *De oorlog van Mijnheer Cobbé*, passim.

(3) Vele kapiteins zijn nochtans van Oostendse afkomst : J. De Clerck, Becu, Pulnick, P. de Moor, E. Flanderin, J. Bulteel, J. Larmes, Fr. Janssens, J. Willems, Th. Gourmay, Ph. van Maestricht, Gheselle is afkomstig uit Anzegem. Anderen nog dragen een vlaamsluitende naam : J. Bauwens, De Winter, Notebaert, De Vos en Maridael.

PLANNEN VOOR EEN COMPAGNIE

Wij zijn, men mag het niet vergeten, in een periode van speculatie-woede die gans Europa overspoelt. In Parijs heeft men Law en de fabuleuse windhandel van de rue Quincampoix en te Londen is men aan de « bubbles » van « Change Alley ». Overal ontstaan buitennissige ondernemingen. In Engeland worden maatschappijen opgericht voor het ontzouten van de Oceaan, het perpetuum mobile en het vetmesten van honden. De vlaag van financiële waanzin die over Europa waait spaart ook ons land niet en plannen, te mooi om waar te zijn, voor koloniale en maritieme compagnieën worden het licht in gezonden.

In 1714 was het een Schot, John Crawford, beter bekend onder de naam Jean Ker de Kersland, die een voorstel deed aan Keizer Karel VI voor de oprichting in Vlaanderen van een Oost-Indische compagnie. Deze geprivilegieerde maatschappij zou de belangrijkste worden van Europa en, aldus beweerde haar promotor, een som van een miljoen gulden opleveren aan Zijne Keizerlijke Majesteit⁽¹⁾.

Dit voorstel, dat enigszins verdacht lijkt, gezien sommige machtige personen uit het Verenigd Koninkrijk achter de schermen ageerden, bewijst hoe hoog de winsten van dergelijke ondernemingen werden geschat.

Sommige plannen voor de bevordering van onze koloniale handel getuigen van de reinste fantasie. Aldus het opzet om met een maatschappelijk kapitaal van 60 miljoen gulden na verloop van twee maanden 55 miljoen, of misschien het dubbel, te storten in de schatkist van de Keizer.

Een ander plan, het werk van een alvallige jezuïet, voorziet niet minder dan de eenmaking van de handel van Vlaanderen en het Keizerrijk zonder echter de middelen daartoe aan te duiden. Wel bepaalde hij dat alle akties van zijn maatschappij volledig zouden moe-

ten onderschreven zijn vóór de oprichting ervan...

De eerste twee magistraten van Oostende, gouverneur del Campo en burgemeester Bouwers, spannen zich in om, ieder van zijn kant, hun beide, even onrealistische, plannen door te drijven.

De ene wilde de direktie van een scheepvaartmaatschappij toevertrouwen aan de vijf steden, Brussel, Antwerpen, Brugge, Gent en Oostende; de andere verkoos de leiding ervan te geven aan de Provinciale Staten der Nederlanden.

Sommigen dromen ervan de vlag van de Keizer te gaan planten op Tabago, een eiland van de Antillen, dat door Karel II van Engeland tot de rang van baronie was verheven maar op het einde van de xviii^e eeuw was verlaten. Anderen spreken erover de Salomons-eilanden te koloniseren. Het oud plan van Gollet de la Merveille komt weer te berde: te Madagaskar een blijvende nederzetting oprichten zonder dat dit de Keizer ook maar iets zou kosten.

Gelukkig gaven de Belgen, met hun traditioneel gezond verstand, geen gevolg aan al die hersenschimmen.

De Luikenaar Adam-Joseph de Sotelet en Pierre Prolé, een Antwerps bankier — die gesproken is uit het aloude edel geslacht der Priuli dat drie Dogen gaf aan Venetië — stelden voor over te gaan tot de stichting van een « Compagnie privilégiée restreinte à quelques particuliers ». Twee Gentse kooplieden, de gebroeders Jacob en Karel Malcamps, gaven in 1720 aan Prins Eugène de raad rechten te verlenen aan enkele ervaren personen voor ieder kanton van Indië, om aldus zowel het monopolie als een te heilige concurrentie te vermijden.

Deze beide ontwerpen, die beter verdiend hadden dan de misprijzende tegenkanting van de Markies van Prié, en verscheidene andere

realistische plannen bewijzen dat de sterke stroming ten voordele van de koloniale handel die in het eerste kwart van de xviiie eeuw in Europa bestond, ook in onze gewesten voelbaar was.

Keizer Karel VI was eveneens voor die gedachte gewonnen. Uit politiek standpunt was het nodig er voor te zorgen dat alle streken van zijn Rijk een zo groot mogelijke welvaart zouden kennen. De oprichting van grote compagnieën in andere landen wezen hem daartoe de weg⁽²⁾.

De Keizer neemt een beslissing en geeft opdracht aan zijn gevolmachtigd minister in België hem in te lichten over de beste manier waarop de handel met het Oosten kan worden ingericht.

De privé-raad van Wenen, Markies van Rialp en Prins Eugène van Savoie wezen op de voordelen, en de noodzaak zelfs, van een Compagnie. Prié, daarentegen, geloofde niet in handelsbetrekkingen met Indië en gaf de Keizer de raad iedere poging uit te stellen « jusqu'à tant qu'on ait plus de moyens et de force ».

De Markies heeft trouwens persoonlijke belangen in het spel: hij laat zich dik betalen om patentbrieven te verlenen aan privé-reders en waagt zijn eigen kapitalen in hun ondernemingen⁽³⁾. Men begrijpt waarom hij alle projecten voor de oprichting van een compagnie in de vergeethoek schuift. Dit zal duren tot een opzienbarend schandaal uitbreekt.

Drie schepen, de « Keyserinne », de kleine « Prince Eugène » en de « Starhembergh » zijn Oostende binnengelopen, komende van China, en Markies de Prié heeft verboden de lading openbaar te verkopen onder voorwendsel dat de schepen bij het vertrek niet de nodige papieren hadden. De Minister echter laat horen dat hij er wel voor te vinden is op zijn verbod terug te komen tegen betaling van 50.000

(1) JEAN KER DE KERSLAND, *Mémoires*, blz. 254.

(2) DEVRANKRYER, *Mercantilisme en Koloniale expansie*, blz. 11 en 14.

(3) N. LAUDE, *La Compagnie d'Ostende et son activité coloniale au Bengale*, blz. 29.

gulden. De Gouverneur van Oostende en de reders protesteren en er wordt zoveel herrie gemaakt rond de zaak dat Wenen tusschenkomt.

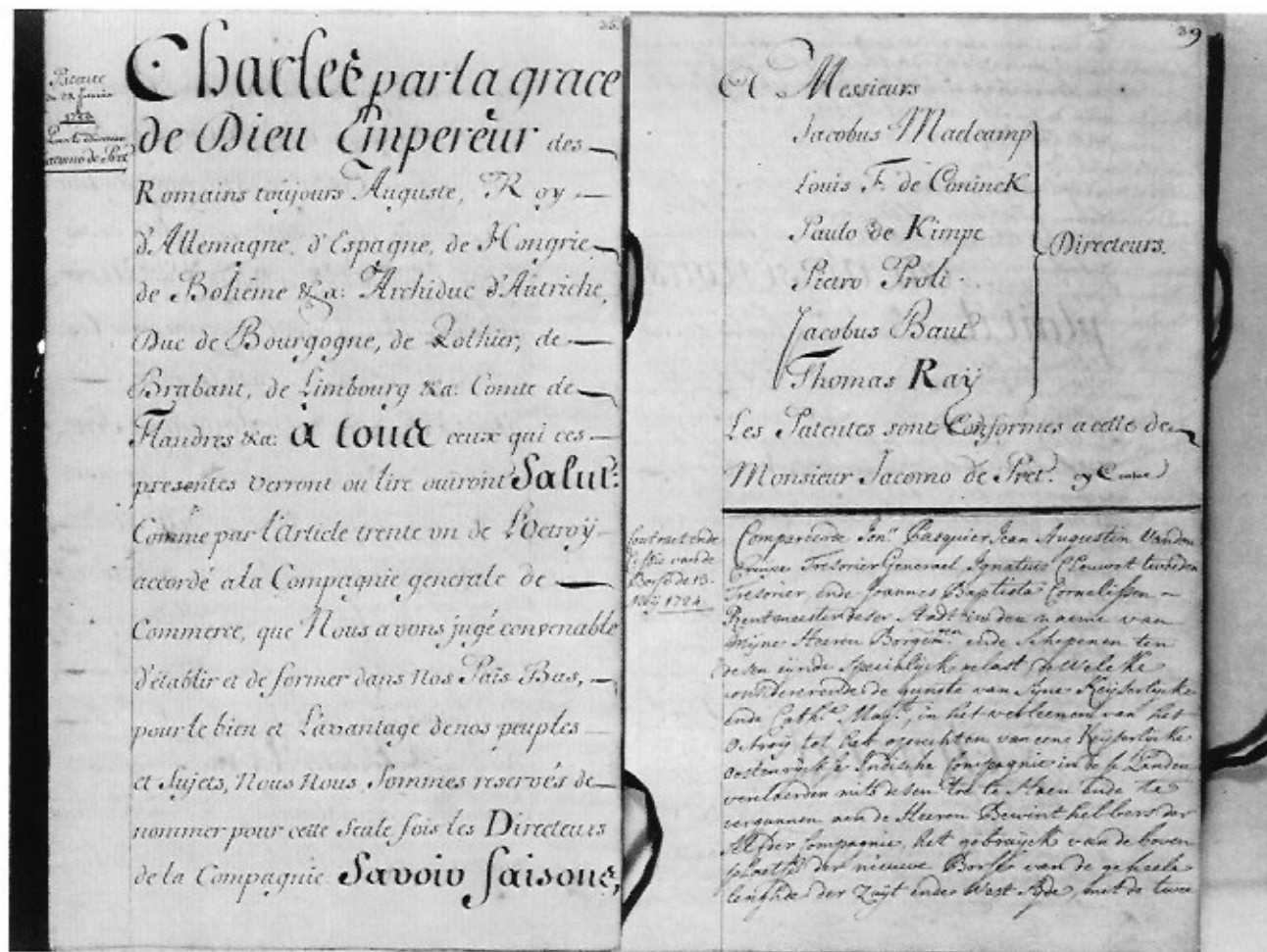
Prins Eugène berispt Prié drastisch en verplicht hem, te bate van de Keizer, een ontwerp van compagnie op te stellen om zijn goede wil te bewijzen. De minister heeft

begrepen dat hij de zaak niet meer op de lange baan mag schuiven en geeft zijn buitengewone sekretaris en geheimraad opdracht hem een plan voor te leggen.

Deze sekretaris was Patrice Mac-Nény, een nazaat van een edel Iers geslacht dat de Stuarts had gevolgd in hun ballingschap.

Hij was licentiaat in de rechten van de Leuvense Universiteit in 1702, verkreeg burgerschap in de Nederlanden in 1709 en werd in 1715 « fiscal des domaines et des finances ». Hij stond bekend als een zeer behendig man en Prié had alle vertrouwen in hem.

OPRICHTING VAN DE COMPAGNIE

Oktrooi van de Compagnie.

(Stadsarchief Antwerpen)

Mac-Nény doet onmiddellijk beroep op de dirigenten der drie belangrijkste handelsfirma's en banken van Antwerpen: Jacques de Pret, Pierre Proli en Paul-Jacques Cloots, die ironisch bijgenaamd werd « le petit baron » omdat hij bijzonder hooghartig was en van Prié de titel « baron van Schilde »

had gekregen. De handelwijze van Mac-Nény is zeer behendig; zo Proli bekend staat als volkomen eerlijk, dan is het niet minder geweten dat beide anderen hun zakenkennis en kapitalen in dienst stelden van Prié, in ruil voor bevoorrechte oktrooien voor de overzeese handel. Zij voelen zich ongetwijfeld zeer

geveleid en zijn dan wel verplicht hun persoonlijke, geïnteresseerde plannen in de steek te laten.

De Antwerpse kooplui kennen de risico's van de expedities naar verre landen maar hebben voldoende persoonlijke ervaring om de winstmogelijkheden ervan te schatten. Pierre Proli geeft voorzichtig te kennen dat

hij niet denkt dat een monopolie voor de regering de beste manier is om de handel te dirigeren. Hij meent toch dat men er goed aan doet het voorbeeld van andere landen te volgen en een compagnie op te richten.

Er wordt verder hevig geredetwist: Prié is van mening dat het toekomstig organisme zal trachten te bekomen « cette sorte d'indépendance dont le génie de la nation incline naturellement » (ondertussen brengt hij een onvrijwillige hulde aan onze bekende vrijheidszin). Daarom moet de Keizer zich het recht voorbehouden de Directeurs te benoemen, de algemene leiding te geven en de operaties te controleren. Proli en Cloots verzetten zich tegen deze horigheid tegenover de overheid die de ontwikkeling van de maatschappij, naar hun opvatting, zal schaden. Men komt tot een compromis en het ontwerp dat naar Wenen wordt gezonden geeft aan de Vorst het recht de zeven directeurs te benoemen, maar laat het beheer over aan de raad der voornaamste belanghebbenden (een soort van vergadering der aandeelhouders) die de beheerders van de compagnie zal benoemen.

De promotoren, Jacques de Prêt en zijn collega's, waren Antwerpenaren en wilden dan ook aan hun medeburgers het gezag over de maatschappij toevertrouwen. Antwerpen moest de stapelplaats der Indische koopwaren worden en aldaar zouden ook de openbare veilingen plaatshebben.

Prié verzet zich hiertegen en belist dat, rekening gehouden met de rivaliteit tussen Vlaanderen en Brabant, drie directeurs zullen gekozen worden uit Antwerpen, drie uit Vlaanderen en dat de Keizer zelf de zevende zal aanduiden.

Het kapitaal van de op te richten maatschappij wordt vastgesteld op zes miljoen gulden. Men kan deze som ongeveer vergelijken met een bedrag van 600 miljoen frank van thans, aangezien de gulden der XVIIIe eeuw overeenstemt met ongeveer 100 huidige frank. Het kapitaal wordt vertegenwoordigd door 6.000 aandelen op naam en niemand mag onderschrijven voor meer dan 150

Aandeel van de Oostendse Compagnie.

(Stadsarchief Antwerpen)

ervan. Dit kapitaal zal slechts voor 75 % worden volgestort daar de compagnie voldoende likwiede middelen zou hebben met 4,5 miljoen gulden. De intekening op aandelen door buitenlanders werd verboden, om te beletten dat vreemde speculanten, meer ondernemend dan de inlandse, zich zouden meester maken van de maatschappij.

De Antwerpse kooplui achten deze laatste regel niet gepast daar zij vrezden de nodige 6 miljoen niet te vinden in de Nederlanden. Men komt tot een compromis-oplossing: buitenlanders zullen slechts mogen intekenen één maand na de opening van de openbare inschrijving, zodat ze praktisch worden uitgesloten.

Een clause voorziet een belangwekkende nieuwigheid: slechts een deel van de winst zal uitgekeerd worden en met de rest zal een reserve gevormd worden om de verliezen te dekken tengevolge van zeeroverij of ander onheil ter zee en bepaalde kosten voor de nederzettingen in Indië te betalen.

De Keizer en zijn ministers zullen de rechten toekennen zonder kosten maar de produkten die door de compagnie zullen verkocht worden, zullen belast worden met een taks van 6 % op de prijs behaald in openbare veiling. Voor die tijd is deze last bijzonder gematigd.

De Hoge Raad der Nederlanden ziet het ontwerp na dat daarna

uitgeplozen wordt te Wenen. Op 15 augustus 1722 wordt Markies de Prié verzocht de stadsmagistraat van Antwerpen, Brugge, Gent en Oostende te verwittigen dat een algemene compagnie zal opgericht worden en dat de Keizer de kapitalisten uitnodigt in te tekenen op de aandelen.

Het Charter van de « Compagnie Impériale et Royale établie dans les Pays-Bas Autrichiens » werd

uiteindelijk ondertekend in november 1722. De zeven direktors worden te Wenen benoemd op 23 januari 1723 : drie Antwerpenaren, drie Gentenaren, één Oostendenaar ⁽¹⁾.

Men heeft echter hierbij een kleinigheid vergeten : geen dezer heren was geraadpleegd en zij hadden dus geen kennis van de voorwaarden van hun benoeming ! De

zeven direktors weigeren dan ook de eed af te leggen en één onder hen vertrekt naar Wenen, vergezeld door Mac Nény, om aan de vorst de aarzeling van zijn collega's uiteen te zetten. Blijkbaar verliepen de besprekingen goed want bij de terugkeer van beide onderhandelaars te Brussel werd het oktrooi definitief gepubliceerd in België, zodat men mag zeggen dat de Compagnie eindelijk in goede haven was.

RECHTEN VAN DE COMPAGNIE – INTEKENING OP HAAR AANDELEN

De Compagnie bezat het monopolie, voor een periode van 3 jaar, van de handel met Oost- en West Indië en met de kusten van Afrika, zowel aan deze als aan gene zijde van kaap de Goede Hoop.

Naar het voorbeeld van de Engelse Compagnie had die van Oostende Koninklijke rechten : zij mag koloniën stichten en in de overzeese streken gronden en havens verwerven ; zij mag officieren en soldaten aanwerven, forten bouwen, verdragen afsluiten met Indische machthebbers ; alleen het recht oorlog te verklaren zonder toestemming van de Keizer wordt haar ontzegd.

De regering mag zich niet mengen met het beheer, noch met de boekhouding, noch met de regeling der vaart van de schepen der Compagnie, waarvoor uitsluitend de direktors en de vergadering der voornaamste belanghebbenden in staan.

Ten bewijze van haar zelfstandige persoonlijkheid bekomt de Compagnie een eigen wapenschild : van goud met de twee vlammen, knoestige stokken van Bourgondië, het schild geplaatst voor twee zuilen van Hercules (een toespeling op de verre zeereizen), begeleid van twee banieren, de ene van keel met een leeuw van zilver, de andere met het wapen van het schild. Dit alles is overtopt door de Keizerlijke Adelaar. De gewone handelsschepen gebruikten in die tijd een vlag met

het wapen van Bourgondië, maar de bodems van de Compagnie voeren onder de Keizerlijke vlag (van goud met opvliegende adelaar van

sabel beladen in het hart van een schild van Oostenrijk, d.i. van keel met een dwarsbalk van zilver) ; verder dragen zij een andere vlag met een leeuw van zilver op een veld van keel en een derde met het wapen van de Compagnie.

De titularissen van aandelen mogen deze overdragen maar slechts na de afsluiting van de openbare inschrijving. Om geldig te zijn moet de afstand van aandelen worden opgeschreven in een speciaal daartoe bestemd register ⁽²⁾.

Volgens een Engels geschiedschrijver had de Oostendse Compagnie een statuut dat beter uitgewerkt was en meer voordelen bood dan de meeste koloniale compagnieën van die tijd ⁽³⁾.

De openbare inschrijving begint op 11 augustus 1725 te 9 uur op de Beurs te Antwerpen, na een plechtige dienst in de kathedraal.

Te 9 uur bereikt het ingeschreven bedrag reeds 3 miljoen gulden ; op het einde van die dag waren 4 miljoen gulden ingeschreven en stelde men een hausse van 10 % vast op de aandelen van de compagnie. 's Anderendaags zal op de overige twee miljoen in enkele uren worden ingeschreven en moet anderhalf miljoen overtallige intekeningen worden afgewezen.

Vijfhonderd aandelen werden voorbehouden voor Prins Eugène en de Weense Ministers. Prié zelf neemt 150 aandelen, de hertog van Arenberg tekent in op 125 aandelen terwijl Corneel Walckiers, hoofd-opzichter van de belastingen in Vlaanderen er 121 voor zijn rekening neemt.

De bevolking zelf schijnt niet veel belangstelling gehad te hebben : de aandeelhouders behoren uitsluitend tot de adel en de hoge handel. Onder de intekenaars vindt men enkele van de grootste namen van België : de prinsen de Ligne en Rubempré ; de graven van Maledgem, Wrangel en Lalaing ; de gravinnen van Rupelmonde en Chaumont, Anna Moretus en vele anderen...

Twee steden werden er speciaal toe uitgenodigd in te tekenen : Antwerpen nam 50 en Oostende

⁽¹⁾ Bulletin des Actions d'Anvers, deel IV, blz. 450.

⁽²⁾ Recueil des anciennes coutumes, deel III, blz. 522 tot 535.

⁽³⁾ W. W. HUNT, The Indian Empire, its peoples, history and products, blz. 457.

Lijst van allen de quatercenten in de Compagnie d'Ostende
In de Compagnie d'Ostende, Maatschappij opgericht
en voor den Oosthandel, Begonnen te Antwerpen
antwerpen den 11 augustus 1723

J. A. S. de prins Eugenius van Savoyen	60
J. E. den hertog Marquis van Soli	150
J. H. den hertog van Ansbach	120
Den Graaf van Württemberg	100
Den Prins de Siquet	50
Den Graaf de Salm	50
Den Graaf van Salmberg	50
Den Generaal Wangel	12
Den Prins van Rullemont	12
Den Marquis de Rieux	12
Den Marquis de Richey	12
Den Baron van Riedem	12
Den Graaf van Maltigen	12
Den Directeur Generaal Straula	12
Den Baron van Straula	40
Den Baron Bontevinder	50
Den Graaf van de Aarenberg	50
Den Baron D'impie	6
Den Secretaris de Kust	6
Den Marquis D'Hoe	2
Henrico Romano Humallo	12
Antonius Donias	50
Andreas hant	50
Joannes de Volder	50
Joannes Raclens	50
Antonius van Kelen	50
Jan Batta Barbieri	2
Alexander gorve	48
	980

Lijst
der aandeelhouders.
(Stadsarchief Antwerpen)

12 aandelen, zodat deze steden, gezien hun slechte financiële toestand, een lening met interest moesten aangaan om de nodige stortingen te kunnen uitvoeren. Door de deelname van deze beide steden zou men de Compagnie kunnen vergelijken met wat men thans een «gemengde intercommunale» noemt.

Twee derden van het kapitaal waren in handen van Antwerpenaren; de rest was in hoofdzaak in handen van mensen uit Brussel, Brugge, Gent en Oostende.

Drieduizendzevenendertig aandelen zijn in het bezit van vierenvijftig aandeelhouders: het zijn de zgn. «voornaamste belanghebbenden».

die alleen uit de adel of de rijke handelsburgerij komen. Slechts een duizendtal aandelen zijn bij kleine intekenaars per pakjes van twee tot zes aandelen⁽¹⁾.

De nieuwe maatschappij heeft dus aanvankelijk een zuiver nationaal, maar vooral aristokratisch karakter.

★

De eerste statutaire vergadering der voornaamste belanghebbenden van de Compagnie heeft plaats in de Beurs van Antwerpen op 6 oktober 1723.

Slechts 80 aandeelhouders, op de 162 die gerechtigd zijn deel te ne-

men aan de beraadslagingen, zijn aanwezig. Markies de Prié heeft belet gegeven wegens ziekte, maar niemand hecht hier veel geloof aan. Men denkt dat de Minister wil vermijden enige officiële demarche te moeten verrichten voor de Oostendse Compagnie. Hij kon redelijkerwijze niets anders doen dan er aandeelhouder van worden, maar toch blijft hij gekant tegen de oprichting en de activiteit ervan.

De helft der aandelen wordt volgestort: de maatschappij heeft dus 3 miljoen gulden in kas en drie handelsschepen, die reeds vele verre reizen hadden verricht, waren aangekocht.

(1) L. MERTENS, «La Compagnie d'Ostende», in *Bulletin de la Société de Géographie d'Anvers*, 1881.

DE EXPEDITIES VAN DE OOSTENDSE COMPAGNIE

De eerste reis naar het Oosten zal drie schepen omvatten: de « St Carolus », de « Arent » en de « Heilige Elisabeth ». De « St Carolus » is de vroegere « St Franciscus Xaverius » die voor 28.500 gulden gekocht was van de Gentse reder Jacques Maelcamp. Het schip voerde 26 stukken geschut. De kapitein, Michiel Cayphas, is tevens admiraal van het smaldeel. De officieren Jean Ray, L. Mynders, P. de Reuse en zes raadgevers staan onder zijn orders. De bemanning bestaat uit 75 man met bovendien een aalmoezenier, en een « supercarga », d.i. de handelsvertegenwoordiger van de rederij. Deze laatste, Vincent Parraber, een genaturaliseerd Gasconner, werd aangeduid door de Compagnie om over de toekomstige kantoren in Indië de handelsleiding te voeren.

De « Arent » maakte een reis op China in 1719-1720 onder de naam « Wirtemberg » en onder bevel van kapitein Philippus van Maestricht. Dit schip van 400 ton werd daarna tot « Graeve de Lalaing » herdoopt en werd gekocht door de Compagnie, voor de som van 10.500 gulden, van een zekere Pierre de Potter, die echter slechts een stroman was voor een consortium waarvan Thomas Ray en Paul de Kimpe deel uitmaakten. Het schip is eveneens bewapend met 20 kanons. De 75 bemanningsleden worden aangevoerd door kapitein Nicolas Carpentier, die later intendant van de Marine en Burgemeester van Oostende zal worden. Het handelspersoneel bestaat uit drie supercarga's, Jan Gould, Pieter Boubereel en Frans de Jaegher, één heelmeeester, de schrijver François Pouillon en een kapelaan, pater Melchior de Sauveur.

Het fregatschip « Stadt Brugghe », dat omgedoopt was tot « Heilige Elisabeth », had slechts 22 stukken geschut. Het schip was gekocht van Bernard Van der Grift van Amsterdam voor de som van 25.800 gulden.

Kapitein Baltasar Roose en zijn luitenant Philippe Perennot hadden een bemanning van 75 koppen. De drie supercarga's zijn P. Spindelov, F. Errebots, en G. de Waersegere. De schrijver was Geraard de Boeck⁽¹⁾.

De drie kapiteins zijn dus Belgen, maar de bemanning telt zeer veel buitenlanders. Op het einde van de XVIIe eeuw immers, waren zeer vele Vlaamse zeelui uitgeweken naar Duinkerken, dat toen meer welvarend was en een beter ingerichte haven had dan Oostende.

Vele Hollandse en Engelse zee-ieden vestigden zich echter te Oostende, waar er sinds 1714 een bloeiende activiteit heerste vanwege de particuliere expedities op Indië. Deze manschappen waren gevluht uit hun land van herkomst, ondanks de strenge straffen waarmede de Engelse en Hollandse wetten dreigden, omdat zij als katholieken in hun protestantse landen vervolgd werden of ook nog omdat zij in ongenade waren bij de lokale gepri-vilegieerde compagnieën.

De naturalisatie was, met het oog op het aantrekken van gespecialiseerde arbeidskracht voor de zeevaart, zeer gemakkelijk: men kon burger van Oostende worden mits betaling van één kroon⁽²⁾.

Welke was de lading van de schepen bij het vertrek?

Het zilver is in het verre Oosten slechts in omloop bij het gewicht en kan dus als koopwaar worden beschouwd. De uitvoer ervan is bijzonder voordelig daar de verhouding tegenover het goud van één tot tien is te Kanton voor één tot vijftien in Europa.

De beheerders van de Compagnie zijn hiervan op de hoogte en de drie schepen vervoeren dan ook samen 129 staven zilver en muntstukken van hetzelfde metaal, nl., 70.000

kronen, 48.252 mark, 10.166 dukaten en 7.500 Vlaamse kronen. Bovendien worden nog 160 blokken lood meegevoerd, daar dit metaal in China zeer wordt op prijs gesteld en bovendien een uitstekende ballast is voor de schepen.

De gezamenlijke onkosten van deze expeditie — de aankoopsprijs van de vaartuigen, de voorschotten op de wedden, de bevoorrading inbegrepen — belopen 1.564.000 gulden, d.i. iets meer dan de helft van het gestorte kapitaal van de Compagnie.

★

Het « Journael van het Schip de Sinte Carolus na Bengale en Indiën » leert ons dat het smaldeel Oostende verliet op donderdag 10 februari 1724; als afscheidsgroet werd een salvo gelost. Op 27 maart wordt aangelegd in de baai van Porto-Praya in de Kaap Verdische eilanden.

De Sint Carolus komt aan te Cabelon op 16 juli. Deze nederzetting is tot bloei gekomen onder leiding van Diaz de la Peña, de opvolger van Godefroid de la Merveille. De Carolus reist dan verder naar de faktorieën van Bengalen, Banquibazar en Hydsiapoer, terwijl beide andere schepen de reis voortzetten naar China.

Op 3 augustus werpt de Sint Carolus het anker in de monding van de Oegli, of zo men wil de zuidelijke arm van de Ganges. Een hevige orkaan steekt op en het wordt een ramp. Het schip verliest zijn masten en zijn roer. Verscheidene lekken ontstaan en kapitein Cayphas geeft order het schip te verlaten. Elf leden van de bemanning, waaronder 2^e luitenant Guillaume Bernard, aalmoezenier Arnoldus a Cruce en de scheepsdokter Jan-Willem de Clerck, laten het leven bij deze schipbreuk⁽³⁾.

(1) Stadsarchief Antwerpen, Fonds van de Oostendse Compagnie, Bundels A, n° 1 tot 4, S, n° 17 en U, n° 3 en 4.

(2) Koninklijke Bibliotheek, Handschrift n° 12552.

(3) F. Pons, *De Reis van den St Carolus, Kapitein Cayphas, 1724, passim*.

♦ 1 7 2 4 ♦

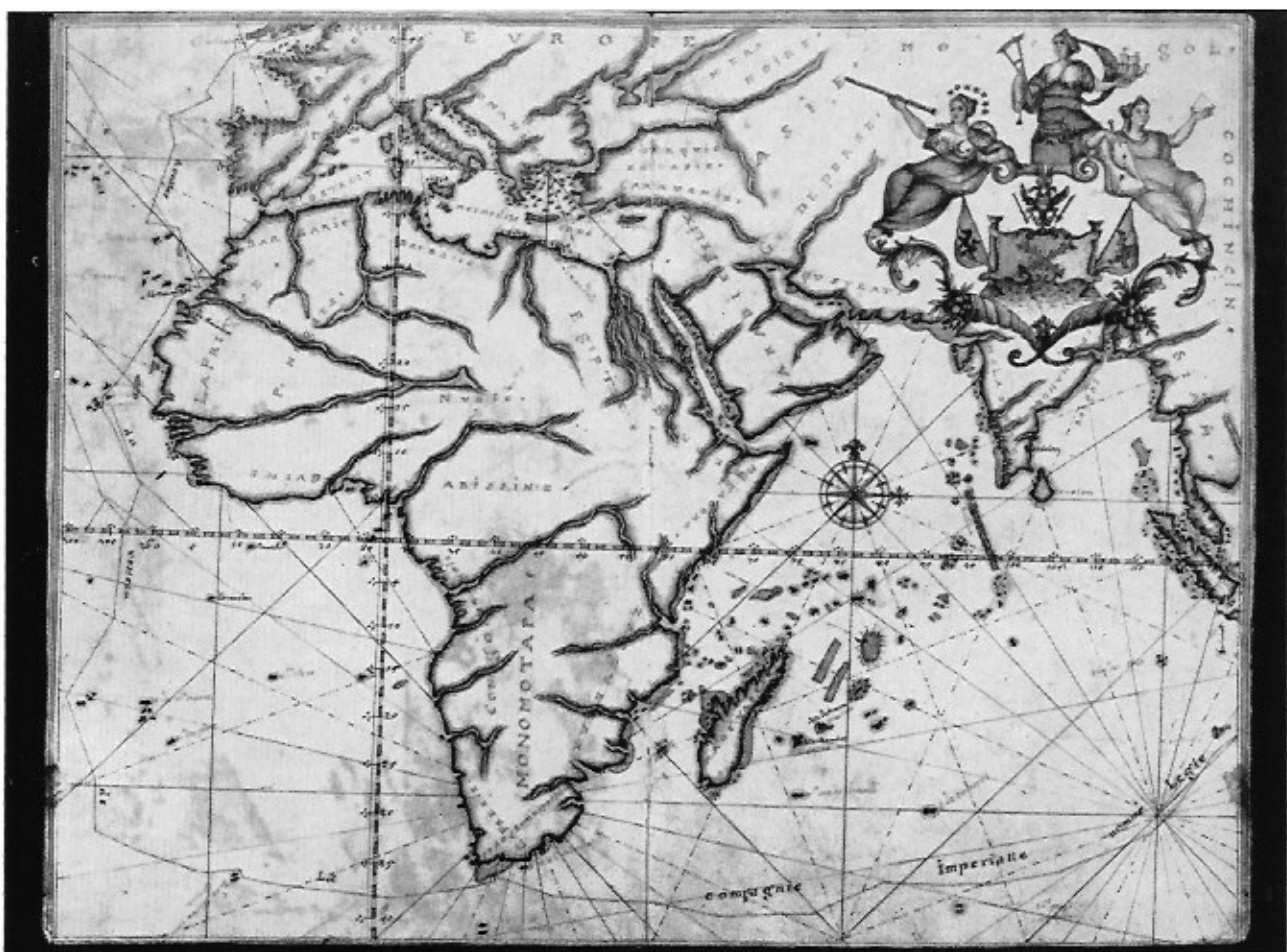
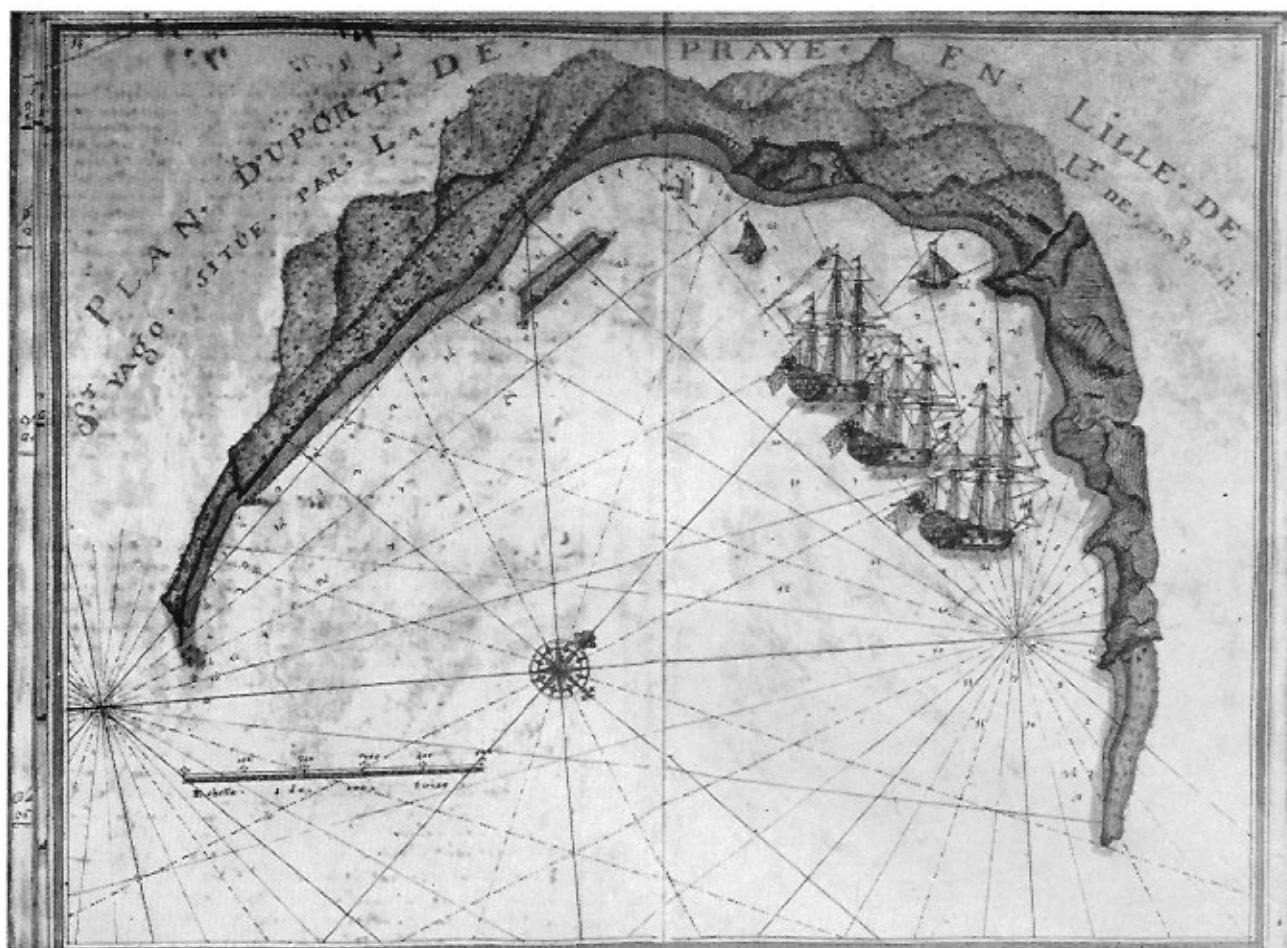
LOVRNAL ♦
Pour Lecernice . du . Sieur ♦
De Laullepichard lieutenant ♦
Sur Le useau de la compagnie ♦
imperiale nome Legle capitaine ♦
monieur . carpanier ♦

♦ A R M E ♦
De . uinte six . piere DE canon ♦
E DE quatreuinthdeus ♦
homme bequipage pour ♦
Antreprenre . leuoyage ♦

Dostende A LA ♦
chine diu edant ♦
Sortie . du . port ♦
LE ♦

Dixieme Feurier ♦

45

Sandy +
Dad?

Paddy
Qudit

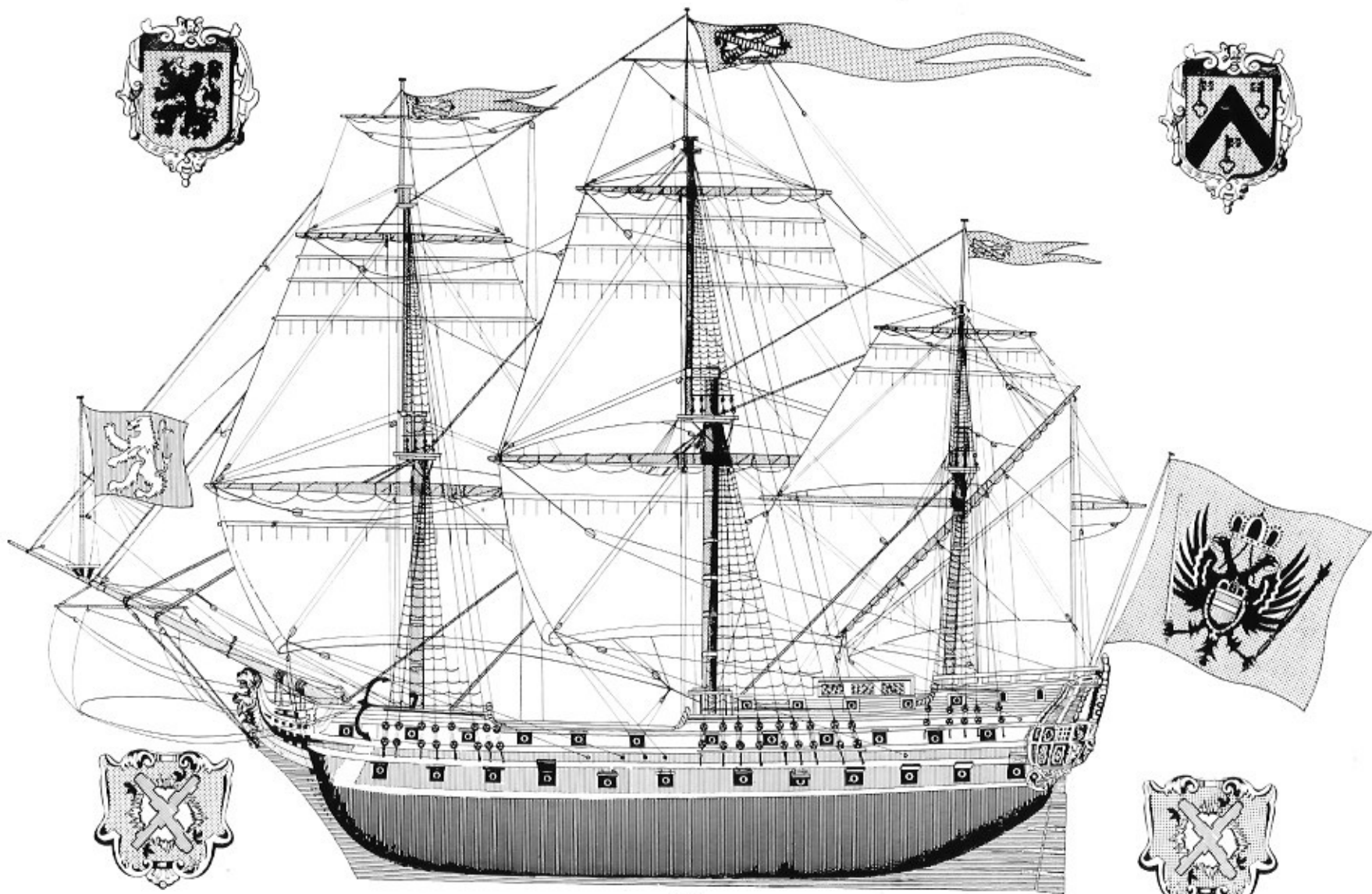
Mary
Judith

Chloroform
13.2

attestato
a iura
1884

Le dit ou Noua: auon terroir est un peu haute adaquelles il parait aux Caps
 qui forment une infonctionnant qui parait (thème) une grande Baye de la quelle
 la terre s'en sort à Basse Le dit Cap à Mity Morotte de nous, l'un
 de Noua (Bayen) La Côte Thomas la route On on se note
 l'empire très à Baana Vous ne voyez ny certain ny Baye ny
 qu'on ne voye un trou à l'antenne d'un fort Mais qd'connu
 l'etorir toujours adont l'apport au vent Le dit & au mare qui
 dans la cist approchant du detroit de l'onde

[illegible]

SCHIP DER OOSTENDSE COMPAGNIE

In de boeken van de Compagnie wordt deze scheepsramp weergegeven door een droge boekhoudkundige schrijftuur :

Sint Carolus : aan diversen voor uitrusting en lading 600.000 F ; langs faktorie Bengalen voor gered geld 550.000 F ; langs winsten en verlies 270.000 F.

De Arent en de Heilighe Elisabeth hebben meer geluk. Na een reis van zes maanden komen deze bodems aan te Macao. Op 15 augustus varen zij de « Bocca Tigris » door en leggen te Wampou aan, de haven van Kanton, waar de supercarga's de re-tourlading aankopen. Op 19 december vangen de Arent en de Heilighe Elisabeth de terugreis aan beladen met 3.000 kisten porcelein, thee, parels en zijde.

De kapitein van de H. Elisabeth overlijdt op zee en het bevel gaat over op Philippe Perrenot. Dit was de enige tragische gebeurtenis van de thuisreis.

Wanneer de schepen in het Kanaal worden gemeld stijgen de aandelen van de Compagnie op de Beurs te Antwerpen.

Op het stadhuis te Oostende worden de ladingen openbaar verkocht voor een som van 2.186.244 gulden terwijl 94.611 gulden aan invoerrechten in 's lands schatkist terecht komen. De Compagnie boekt een netto winst van 1.257.697 gulden wat het verlies van de Sint Carolus ruimschoots compenseert.

★

De tweede algemene vergadering van de belangrijkste aandeelhouders van de Oostendse Compagnie wordt gehouden op 15 maart 1725 in de Beurs te Antwerpen en een

derde bijeenkomst heeft nog hetzelfde jaar plaats. De schitterende resultaten van de eerste expeditie verwekken veel geestdrift en men besluit nieuwe reizen te ondernemen.

De « Keyserinne » en de « Marquis de Prié » hebben zo pas zee gekozen met bestemming naar Indië.

De « Carolus Sextus », een schip van 400 ton, bewapend met 26 kanons en bemand met 84 koppen, vertrekt naar Bengalen onder bevel van kapitein Jacob de Winter. Op

N° 26 **W**Y onderschreven beloven te betaeten aen den Toonder dese de Somme van *veertien* — Guldens Courant Geld over een Maendr Gage van *Jacobus Borteloet* — geengagieert met het Keyserlyck Generael Indische Compagnie Schip genaemt *de Margaux de Brie* Capiteyn *Andries Flancken* Achtien Maenden naer het vertreck van't gemelde Schip, ten waere dat men eerdt tydinge bequaem dat het selve gebleven ofte genomen waere dat Godt wilt verhoeden) ofte dat dato *Jacobus Borteloet* waere gedeferteert ofte gestorven, in welck geval sal dese Obligatie van geender waerde wesen, Actum in Oostende

Loius Bernaert

Aanverwingsbiljet van een bemanningslid.

(Stadsarchief Antwerpen)

18 juli 1726 is deze bodem terug te Oostende met een rijke lading, die aan de Compagnie een nettowinst laat van 562.328 gulden.

Alexander Hume die, ter vervanging van generaal Cobbé, tot gouverneur van de faktorijen in Indië werd benoemd, vertrekt aan boord van de « Hoope » een schip van 250 ton, dat begeleid wordt door de « Peys » (de Vrede), een bodem van 400 ton.

Benevens de 189 bemanningsleden wordt een detachement van 40 soldaten ingescheept onder bevel van de kapiteins Sauvage en Mac Donnel. Te Cabelon aangekomen slaagt de nieuwe gouverneur er in de fouten van zijn voorganger te doen vergeten en beheert onder de vlag van het Keizerrijk de Belgische Kantoren van Hindoestan.

In de daaropvolgende maanden volgen de expedities mekaar op : drie fregatschepen de « Tygher » — 250 ton, kapitein Pronckaert — de « Arent » — 350 ton, kapitein Jan de Waele — en de « Leeuw » — 400 ton, kapitein Jacques Larmes — verlaten Oostende, met bestemming China, in februari 1726. Deze reis bracht aan de Compagnie een nettowinst van 2.570.500 gulden.

De « Concordia » — 600 ton, kapitein Gilles Reyngoet — en de « Marquis de Prié » — 400 ton, kapitein G. de Brouwer — doen 18 maanden over de reis Oostende-China en terug en zijn zodanig zwaar beladen dat ze niet in de haven kunnen binnenlopen. Deze nieuwe reis laat een winst van 2.060.874 gulden en de schatkist int meer dan 200.000 gulden aan invoerrechten.

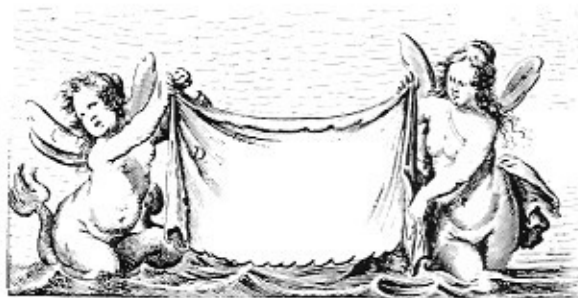
Op de reizen naar China maakte de Compagnie van 1724 tot 1728 een nettowinst van 7.058.505 gulden.

Een nieuw konvooi was gereed om zee te kiezen toen Karel VI de Compagnie opschorste onder de druk van de gecoaliseerde zee-machten, nl. Engeland, Frankrijk, Zweden, Denemarken en Holland.

« Het Gouden Tijdvak van de Oostendse Compagnie heeft slechts vier jaar geduurd. » Aldus drukte wijlen Michel Huisman, de uitmuntende historicus, zich uit in de voortreffelijke studie die hij wijdde aan de koloniale en handelspolitiek van het begin der xviii^e eeuw en die de belangrijkste bron vormt van onderhavig artikel.

★

IKONOGRAFIE VAN DE OOSTENDSE COMPAGNIE

Vooraleer onze aandacht te wijden aan de enorme partij poker die eindigde met de afschaffing van de Compagnie, zou het zeer verlokkelijk zijn de lezer een beeld op te hangen van de schepen die Oostende verlaten of met schatten beladen terug aandoen. De lezer zal zeker graag dit beeld aanschouwen, maar wij kunnen hem slechts helpen door beroep te doen op vergelijkingen en op zijn verbeelding: zeer weinig voorstellingen in verband met de Oostendse Compagnie zijn tot ons gekomen.

Wij moeten ons tevreden stellen met de illustratie van de logboeken van de Arent en van de Concordia en met twee anonieme schilderijen⁽¹⁾.

Luitenant de Laville - Prichard stelde in zijn logboek, spijtig genoeg op zeer kleine schaal, zijn schip, de « Arent », voor in de baai van Praya, samen met de « Sint Carolus » en de « Heilighe Elisabeth ».

De bovenbouw op de achtersteven heeft bij de drie schepen dezelfde ronde vorm, wat misschien enigszins kan verrassen, aangezien twee schepen van Hollandse en een van Engelse bouw zijn.

Op een bladzijde van het logboek van Luitenant Valckenier ziet men, weer in het klein, twee bodems, de « Concordia » en de « Marquis de Prié », vóór het Eiland Fernando da Noronha. Hun tuig is hetzelfde

als dat van de meeste schepen uit die tijd.

Het eerste schilderij is van eerder naïeve makelij en getuigt van een zwakke kennis inzake scheepsbouw. Een schip, dat de vlag van het Keizerrijk voert, wordt van zeer nabij aangevallen door twee Arabische kaperschepen, die men herkent aan hun groene banieren met drie zilveren maansikkels.

Beneden op het schilderij kan men volgende tekst lezen « Action de bravoure de la frégate l'« Impératrice Elisabeth » commandée par le Capitaine Gaselle pris par deux navires turques après un combat opiniâtre qui dura depuis le 24 jusqu'au 25 mai 1727 dont était chirurgien le Sieur Jan George Löhr qui est retourné à Ostende après un esclavage de sept ans ».

Het tweede schilderij is goed geschilderd en Pasquin schrijft dat het een schip van de Oostendse Compagnie voorstelt, dat men herkent aan zijn bijzondere vorm, water lappend op de rede van Teneriffe. Het landschap op de achtergrond, met vulkanische rotsen en besneeuwde

bergen, en de inboorlingen geven een suggestief beeld van de Canarische eilanden⁽²⁾. Wij zien niet goed in waarom de schepen van de Oostendse Compagnie een bijzondere vorm zouden gehad hebben. Op de 17 schepen die onder haar vlag voeren waren er zeven in Holland gebouwd, vijf in Engeland, drie te Hamburg, één in Frankrijk, één te Triest en één te Oostende⁽³⁾. Het moet dus wel zijn dat de schepen van de Oostendse Compagnie er uitzagen zoals diegene die in het begin van de XVIIIe eeuw gebouwd werden in al deze landen.

Het Nationaal Scheepvaartmuseum te Antwerpen bezit twee modellen van schepen uit de tijd van de Oostendse Compagnie. Een ervan stelt de « Oostrust » voor op schaal 1/36 (1,64 m. lang). Het was een schip van 54 kanons dat, tot in 1739, voor voor rekening van de Nederlandse Oostindische Compagnie.

Het andere, de « Jonge Jacob », was een handelsschip uit het jaar 1724. Het model werd onlangs grondig gerestaureerd door baron Frédéric.

Een model van het Nederlandse schip « Valkenisse » dat in 1717 werd gebouwd bevindt zich in het « Museum of fine Arts » van Boston.

Op grond van deze gegevens hebben wij een plan samengesteld dat de schepen die onze kust verbonden met China en Indië sterk moet benaderen.

(1) Stadsarchief van Antwerpen en Universiteitsbibliotheek van Gent.

(2) G. H. DUMONT, *Contribution à l'iconographie de la Compagnie d'Ostende*, *Miscellanea historica*, I, van der Essen, blz. 843 tot 846.

(3) O. BUYSSENS, *Het uitzicht van de schepen der Oostendse Compagnie*, *Académie de Marine de Belgique*, Communication 1938-1939, *passim*.

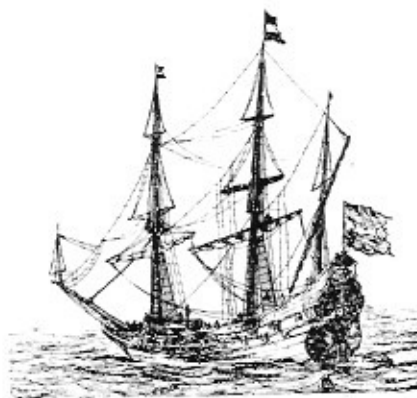
IETS OVER SCHEEPSBOUW

Een onderzoek van de « Valkenisse » brengt ons ertoe iets meer te zeggen over het uitzicht van de schepen in de XVIIIe eeuw.

De massieve, tamelijk plumpe constructies van de middeleeuwen, van de karvelen der Spaanse en Portugese conquistadores en van de Spaanse handelsgaljoenen zijn definitief verlaten.

De vormen zijn ronder en fijner geworden. De ronde goed gevulde vormen van de spanten (dwarslijnen) geven een goed evenwicht en een behoorlijk laadvermogen, terwijl de meer verlijnde langslijnen een behoorlijke vaart en handelbaarheid verzekeren. De voorsteven was in de XVIIIe eeuw minder hellend en de scheg werd dan ook korter gemaakt.

De schepen van die tijd hebben meestendeels slechts drie masten en een hellende boegspriet die ge-

De boegspriet, die verlengd wordt door een kluihverhout, helt ongeveer 45° boven de scheg. Hij is voorzien van een horizontale ra die bevestigd is onder een kleine mars, waarop zich een kleine mast verheft (in die tijd blijkbaar nog alleen als vlaggemast dienend).

De masten worden aan beide kanten ondersteund door bundels wanten, die van het dek naar de

om de mast, wat toelaat de zeilen naar de wind te zetten. Deze zijn zgn. vierkante zeilen — in feite hebben ze de vorm van een gelijkzijdig trapezium — terwijl aan de spriet van de bezaansmast een driehoekig latijns zeil wordt gehesen.

Aldus was, *grosso modo* gezien, het tuig van de zeilschepen van het begin van de XVIIIe eeuw. Pas later, en zeker in de tweede helft van deze eeuw, verdween het vierkante zeil dat aan een ra onder de boegspriet werd gehesen, en gebruikte men driehoekige zeilen, zgn. fokkezeilen, die aan de stagen worden gehesen.

Tegen dezelfde tijd verdween het latijnse zeil dat aan de bezaansmast werd gehesen met een lange spriet. Eerst liet men het deel van het zeil vóór de mast weg en bleef de spriet, die echter daarna vervangen werd door een gaffel. Dit laatste rondhout steekt achter de mast uit, steunt er tegen met een klauw en

INVENTARIS VAN DEN EXTRA WELDEZYL FREGAT-SCHIP DE MARQUIS DE PRIÉ,

Compagnie de G. I. Compagnie, Met zijn drie
Masten, Spriet een Gens, Steek met zijn Cloot,

*Te zyne Publiekelyk sal Verkegt worden op den 24.
August 1731, ten Tuur van naar Middellagh tenen de
Stad van Gelycke in Cape, op de Conclien van
alder felle worden verkegt,
zynde 't gelycke Schip*

Laek in de Kiele . . . 118 Voet
Laek over Sorens . . . 130
Diep in 't Ruyt . . . 13 en half
Hoogh ruytchen Deck . . . 6 Voet
Hoogh in de Back en half Deck . . 6 en half
Hoogh in de Hout . . . 5 en half Voet

ROND.

(7)
Eenich Cugel half
Zou Tafel onder het Zwaart
IN DE HUTTE
Een Spiegel
Een Tafel met dry Tafel-
Geren
Twee Koppere
Een Tente-stoel met drye
Gordijnen
Vier Stoelen
Twee Catons Gordijnen,
met Raket
IN DE CAJUTTE
Een Tafel
Vier Stoelen

Vier gele Gordijnjes aan de
verfiers
Een Houten Tente met vier
gordijnjes voor de Sloep
Een gewerkte
Dry Nach-houten en twee
houten ladders voor dit
Een Chakken gebroek
Een Soms Blauwdek
Eenige houten raanclagge,
Bouken van dorggen en
ontreep de 30 pascout
gier.

TOEGESCHREVEN, gedrukt by Jacobus Fonde Kerckve,

Inventaris van de « Markies van Prié ».

(Stadsarchief Antwerpen)

woonlijk nog een mastje draagt. De grote mast en de fokkemast (voorste) dragen elk drie horizontale ra's. De bezaansmast (achterste) bezit er maar twee, waaronder men een langscheeps ter hoogte van de mars bevestigde, schuine spriet ziet. Dit laatste rondhout diende om een latijns zeil te hijsen.

mars en vandaar naar de voet van de bovenste steng gaan.

Het staand tuig wordt aangevuld door zware stagen die de masten naar voor ondersteunen, terwijl de wanten tegelijk zijdelingse en achterwaartse steun geven.

Door middel van het lopend tuig kunnen de horizontale ra's draaien

wordt door vallen (touwen) omhoog gehouden. Het trapeziumvormig bezaanszeil dat aldus ontstond werd dan onderaan bevestigd op een horizontale giek die, evenals de gaffel, beweegbaar is op de mast. Het bezaantje, dat nu nog op onze vissersschepen wordt gebruikt, is aldus ontstaan.

DE OPHEFFING VAN DE OOSTENDSE COMPAGNIE

De eerste weerstand tegen de Compagnie vanwege de zeevarende naties was een penne-oorlog waarbij de salvo's gelost werden onder de vorm van polemische geschriften.

De titels van deze werken spreken voor zichzelf: « La démonstration de l'injuste et chimérique prétention des directeurs de la Compagnie des Indes en Hollande »... « Défense du droit qui compète aux habitants des Pays-Bas autrichiens pour le commerce aux Indes »... « Lettre... dans laquelle on démontre que la Compagnie Impériale de Commerce et de Navigation... doit être pernicieuse à la Grande-Bretagne et aux Provinces-Unies »... « Mare liberum »... en nog vele andere.

Een eindeloze juridische twist gaat natuurlijk gepaard met al deze vlugschriften en wederleggingen.

Maar van het literair plan gaat de polemieek spoedig over naar het politieke.

De Keizer is vlug bereid aan de coalitie die zich tegen de Compagnie gevormd heeft toegevingen te doen, als men ze maar niet helemaal wil vernietigen en ze een klein beetje handelsmogelijkheden wil laten.

De Engelsen en Hollanders willen de verdwijning van de Compagnie en de Oostenrijkse diplomaten denken er niet aan de scherpe rivaliteit, die tussen de compagnieën van Londen en Amsterdam bestaat, uit te baten.

De Oostendse Compagnie is echter niet de enige twistappel in Europa. De jonge koning Lodewijk XV is in ruzie geraakt met Spanje, omdat hij zijn huwelijksbelofte ten gunste van de Infante Anna-Victoria heeft verbroken om met Maria Leczinska, dochter van de ex-koning van Polen, te trouwen. Spanje en Oostenrijk zoeken toe-

nadering en ambassadeur Ripperda bespreekt in 1725 te Wenen het huwelijk van Don Carlos en Don Philippe met de beide dochters van de Keizer, Karel VI.

Deze onderhandelingen leiden tot de drie verdragen van Wenen, die de woede verwekken van de zeevarende mogendheden. De Unie van Hannover, met Frankrijk, Engeland en Pruisen, wordt onmiddellijk opgericht. Holland wordt uitgenodigd er aan deel te nemen maar stelt een voorwaarde: de liga moet formeel de afschaffing van de Oostendse Compagnie opnemen in haar eisen.

Daarop schreef Hertog Ripperda, die ondertussen eerste minister was geworden in Spanje, een kwade brief aan de Verenigde Provinciën, dreigend dat voor ieder schip van de Compagnie dat zou aangevallen worden, weerwraak zou genomen worden op tien Hollandse bodems. Men kan deze houding moeilijk als zeer diplomatisch beschouwen. Bovendien maakt de Spaanse premier aan de Engelse en Hollandse ambassadeurs, Stanhope en Vandermeer, bekend dat hij met Oostenrijk een verdrag heeft afgesloten met het oog op een herovering van Gibraltar en Port-Mahon, terwijl Spanje belooft heeft de Compagnie te beschermen, desnoods met het geweld der wapens.

Het eerste gevolg van deze overmoedige, zelfs tartende, houding is de aansluiting van Holland bij de Unie van Hannover. Denemarken en Zweden sluiten aan bij het Engelse kamp en Rusland neemt het op voor Spanje en Oostenrijk. Europa is dus in twee kampen verdeeld die gereed staan mekaar naar de keel te grijpen.

Een Engels eskader ligt klaar vóór Porto-Bello en de Spanjaarden trekken troepen samen vóór Gibraltar. Dit alles is echter bijzaak: de

ware inzet is de Oostendse Compagnie.

De Keizer, van wie het bekend is dat hij met ongenoegen de krijgshaltige wending ziet die de zaken nemen, beslist tijd te winnen.

Zijn bondgenoten immers zijn vrij onbetrouwbaar: hij kan zelfs niet rekenen op het Keizerrijk daar de keurvorsten van Beieren, Mainz en Keulen een geheim verbond hebben met Frankrijk⁽¹⁾. De houding van Pruisen is weinig geruststellend en men vermoedt dat het van de zwakheid van Oostenrijk wil gebruik maken om zijn invloed in Noord-Duitsland te versterken. De Reichstag aarzelt: wat trekt het zich in de grond aan van een Compagnie van handelaars uit de Bourgondische kreis, waarmee zo weinig ernstige banden bestaan⁽²⁾.

De Keizer is er bovendien op gesteld aan zijn dochter Maria-Theresia de gebieden der Habsburgers volledig over te laten en hij weigert Europa in vuur en vlam te zetten, wat men hem toch moeilijk kwalijk kan nemen. Karel VI biedt aan Frankrijk een niet-aanvalspact aan.

De listige kardinaal Fleury, minister van Lodewijk XV, speelt een subtiel spel dat in de hand gewerkt wordt door de ongenade van de roekeloze Ripperda: de kardinaal wil tegelijk oorlog vermijden en zijn bondgenoten van Hannover bevrediging geven. Hij geeft de Keizer de raad de Oostendse Compagnie voorlopig te schorsen en de definitieve beslissing desbetreffende over te laten aan een Congres.

De Franse voorstellen worden officieel overgemaakt op 26 maart 1727 en op 31 mei van hetzelfde jaar ondertekenen de gevolmachtigden van Frankrijk, Oostenrijk, Holland en Engeland te Parijs de preliminaria waarvan het belangrijkste artikel het volgende zegt:

⁽¹⁾ SYVETON, *Une cour et un aventurier du XVIIIe siècle, le baron de Ripperda*, blz. 241 tot 244.

⁽²⁾ GERTLER, *op. cit.*, blz. 57.

« Sa Majesté Impériale et Catholique, voyant que le Commerce d'Ostende avait causé des inquiétudes et des ombrages, consentait pour le bien-être de l'Europe que l'octroi de la Compagnie des Pays-Bas lui suspendu pendant l'espace de sept ans » (1).

De schepen die op zee zijn vóór de schorsing en die zullen vermeld worden in een staat, mogen vrij terugkeren met hun lading.

De Keizer hield de regering van Brussel buiten de onderhandelingen en het nieuws van het ondertekenen der preliminaria verwekte dan ook grote ontmoediging.

De aandelen van de Compagnie ondergaan een zeer gevoelige daling: van 1.228 gulden vallen ze, op 1 juni 1727, op 470 gulden.

Direkteur Proli stelt onmiddellijk een memorandum op over de maatregelen te nemen voor het behoud van de Compagnie tijdens de schorsing. De Algemene Vergadering der aandeelhouders der Compagnie van 11 maart 1728 moet bekennen dat de onderhandelingen verkeerd uitgedraaid zijn en zij drukt de platonische wens uit dat men aan de Hollanders zou doen begrijpen dat de schorsing vooral de Engelsen, die de handel op China zo goed als gemonopoliseerd hadden, zou ten goede komen. Aldus zou men

een toenadering tot Holland kunnen betrachten.

Het Congres dat in de preliminaria was voorzien had plaats te Soissons in 1728. Charles de Patijn, Belgisch raadsman, bepleit de zaak zeer behendig maar de vijanden van de Compagnie zijn onverbiddelijk; een Hollands minister verklaart dat hij zich liever de keel zal laten doorsnijden dan enige toegaving te doen.

De breuk met Spanje verzwakt de positie van Karel VI. De Keizer neemt dan ook de afschaffing van de Oostendse Compagnie aan. Dit wordt een feit door het verdrag van Sevilla van 9 november 1729.

ONRECHTSTREEKSE UITREDINGEN

Toen de Compagnie geschorst werd waren negen harer schepen, die vertrokken waren in 1726 en 1727, op zee, evenals drie brigantijnen die de terugkomende bodems waren tegemoet gevaren.

Het zijn de «Peys», de «Hoope», de «Leeuw», de «Tygher», de «Arent», de «Carolus Sextus», de «Aerts-Hertoginne Marie Elisabeth», de «Concordia» en de «Marquis de Prié». De brigantijnen heten «St Antonius van Padoua», «Ste Anna» en «St Joseph».

De «Keyserinne Elisabeth» ligt in Oostende, gereed om te vertrekken: order wordt gegeven lading en proviand te ontscheppen.

De «Leeuw», de «Tygher», de «Peys», de «Arent» en de «Hoope» doen weldra de thuishaven aan, beladen met exotische waren waarvan de waarde op 5 miljoen gulden wordt geschat.

De andere schepen vrezen naar Oostende terug te komen daar ze niet meer opnieuw zullen mogen vertrekken.

De directeuren van de Compagnie zijn hardnekkig en beslissen hun belangen te verdedigen. Aangezien hun vloot niet meer onder hun vlag mag varen, richten zij een geheim verbond op dat contact zoekt, met het oog op het bekomen van zeebrieven, met zeevarende naties die niet behoorden tot de liga van Hannover.

Een Oostenrijks koopman J. Adam Pruner neemt contact met Pruisen en Polen, waar men niet weet — of men doet tenminste alsof — dat hij optreedt voor rekening van de Oostendse Compagnie.

Uit Cadix vertrekken in 1729 de «Scepeert» (zeepaard) — een schip dat te Triest gekocht was — en de «Neptunus» — eigenlijk de «Peys» die omgedoopt was — onder de vlag van de Koning van Polen.

De «Appolon» vertrekt kort daarop uit dezelfde haven onder Pruisische vlag. Het geheim verbond neemt eveneens deel aan het uitreden van de corvet «Phoenix» — de vroegere kleine «Prince Eugène» — met bestemming

(1) ROUSSET, *Recueil historique*, deel III, blz. 599 en volg.

Bengalen. « Seepeert » wordt onderschept door een Engels eskader, hoewel het Poolse papieren bezit die in orde zijn; de bemanning wordt gevangen genomen en de lading in beslag genomen.

De « Neptunus » kan Banquibazar niet bereiken; achtervolgd door Engelse schepen kiest het zijn toevlucht te Goa, waar kapitein Phi-

lippe Perrenot ziek wordt en overlijdt.

De « Phoenix » echter slaagt erin een retourlading naar Europa te brengen ⁽¹⁾.

De « Apollon » onder kapitein Michiel Cayphas, komt zonder hinder aan te Kanton. De terugreis is meer bewogen; het schip ontsnapt aan vijf Hollandse schepen in de

straat van Malacca en ter hoogte van Kaap de Goede Hoop aan twee Engelse fregatten. Kapitein Cayphas was wel zeer behendig in het manoeuvreren. Op 12 september 1731 lost hij zijn lading te Hamburg.

Op twee gevallen na waren de onrechtstreekse uitredingen dus ongelukkige expedities.

DE PERMISSIESCHEPEN

Het verdrag van Wenen, dat de opheffing van de Oostendse Compagnie bekrachtigde, liet voor een laatste maal toe dat twee schepen naar Indië zouden vertrekken om hun lading naar Oostende te vervoeren.

De Hollanders stellen onmiddellijk talrijke voorwaarden, en op 20 februari 1732 geven de Staten-Generaal hun akkoord, na lang wikken en wegen waarbij ze bijzonder onwrikbaar bleken te zijn.

De twee schepen mogen geen handel drijven met plaatsen waar de

Engelse en Hollandse compagnieën bezittingen of enig exclusief recht hebben. De reis mag niet langer duren dan 29 maanden te rekenen van 1 oktober 1732 af. De schepen moeten voorzien zijn van Engelse en Hollandse vriendschapsbrieven, terwijl deze beide landen hun goedkeuring moeten hechten aan de bemanningsrol, de cognossementen en het reisplan.

De twee schepen zijn de « Concordia » — 650 ton, kapitein Jacques Larmes — en de « Hertogh van Lorreyen » — 550 ton, kapi-

tein Jan de Clercq. Zij vertrekken van Oostende, het eerste voor Bengalen, het tweede voor China, op 5 april 1732.

Kapitein Larmes vindt de Belgische kantoren in een zo armzalige toestand dat ze hem onmogelijk een lading kunnen leveren. Eerder dan bijna uitsluitend op ballast terug te komen neemt het schip een vracht voor Frankrijk.

De « Hertogh van Lorreyen » heeft meer succes en deze reis kan afgesloten worden met een winst van 580.000 gulden.

VERLIES VAN DE KANTOREN IN INDIË

De toestand van de kantoren in Bengalen is hachelijk geworden sinds de regelmatige handel van de Oostendse Compagnie onderbroken werd.

Gouverneur Alexander Hume had een goede organisatie op touw gezet maar ze valt vlug uit mekaar; dit is gemakkelijk te begrijpen; de toelagen voor het onderhoud van

de verdedigingsstroepen komen niet meer toe en de handelstransacties vallen stil bij gebrek aan aanvoer van ruilgoederen.

Ontmoedigd komt Hume terug naar Europa en hij wordt opgevolgd door Fr. de Schonamille. Ondanks diens inspanningen stort alles in mekaar. Aangehitst door de Hol-

landers valt de « Bousphar » van Hoegby de faktorieën aan; Boeroempoer en Banquibazar worden veroverd. De andere faktorieën delen snel hetzelfde lot. Schonamille neemt toevlucht te Syriam, waar hij met zo goed als al zijn volk wordt vermoord ⁽²⁾. Dit was het einde van de Belgische kolonisatie in Bengalen.

⁽¹⁾ Fonds van de Oostendse Compagnie, Register N, n° 5.

⁽²⁾ N. LAURE, *op. cit.*, blz. 219.

ALS CONCLUSIE...

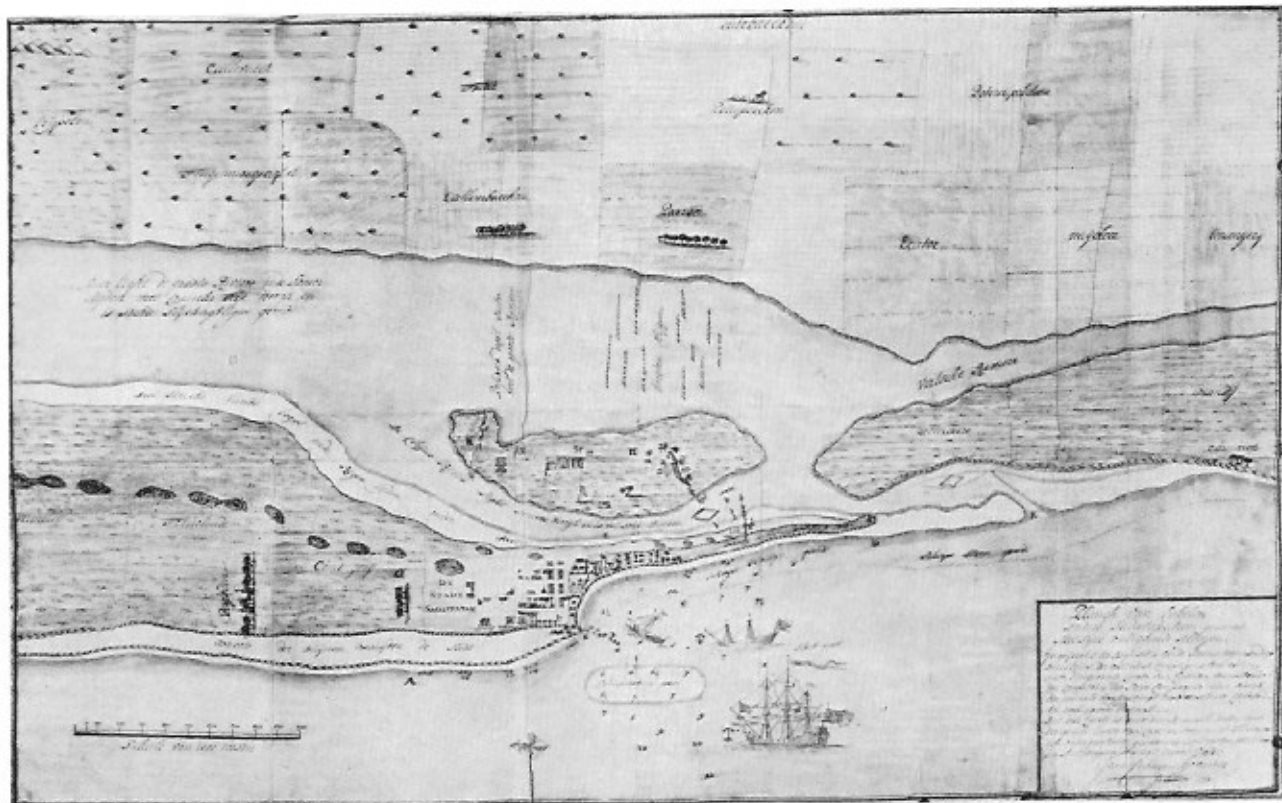
Was de Compagnie een rendende zaak? Het lijkt dat men hierop positief kan antwoorden. Op het gestorte kapitaal van 4.500.000 gulden verleende de Oostendse Compagnie einde 1730, d.i. na zeven jaar, dividenden voor 6.180.000 gulden. In 1745 worden 11.790.000 gulden terugbetaald. Niet alleen de aandeelhouders hadden voordeel bij de ontwikkeling van de handel. De tolrechten op de ingevoerde goede-

gantijnen, werden gekocht. De haveninstallaties van Oostende werden uitgebreid en een scheepswerf werd ingericht. Twee schepen van 600 ton werden er gebouwd en uitgerust, wat dan meer aanvullende bedrijven, zoals de zeilmakerijen en touwdraaijerijen, in het leven riep.

Men mag de doelmatige koloniale aktiviteit der Oostendse zeelui niet vergeten. Huizen, opslagplaatsen en forten werden gebouwd aan de

belangrijk. Men kan echter moeilijk schatten welke de omvang was van de verhandelingen die, rechtstreeks of onrechtstreeks, in verband stonden met de ondernemingen van de Compagnie.

Ondanks haar kort bestaan, dat gebroken werd in volle groei door de onverbiddelijke naijver van de zeevarende mogendheden, gaf de « Keizerlijke en Koninklijke Compagnie van Indië », bij de aanvang

Plan van Cabelon, ook Sadatpatnam genaamd.

(Stadsarchief Antwerpen)

ren brachten 1 miljoen gulden in de Staatskas. De in- en uitvoerrechten samen brachten 2 miljoen op.

Volgens een geschrift van graaf Calemberg, auditeur der rekeningen van de Oostendse Compagnie, bracht de Compagnie aan het land een winst van ongeveer 20 miljoen gulden, wat in onze munt zowat twee miljard betekent.

De Compagnie bevorderde zeer de handelsvaart: elf vrachtschepen en meerdere escortevaartuigen, bri-

oevers van de Ganges op vruchtbare terreinen. Door de opheffing van de Compagnie echter konden kantoren als Ballasore, Banquibazar, Boeroempoer, Cassimbazar, Danemarnagore, Hydsiapoer, en Sadatpatnam nooit tot ontplooiing komen en de blijvende bloei bereiken van de Franse kantoren der Coromandel-, Malabar- en Orissakusten.

De weerslag van de handel der Oostendse Compagnie op de economie van de Nederlanden was zeer

van de xviii^e eeuw, een onvergetelijke les: een handvol mannen konden, dank zij hun ondernemingszin en hun vitaliteit, de heersende ontmoediging en apathie overwinnen en, ondanks de vijandige stemming, een groots werk opbouwen.

Het epos van de zeelieden uit Oostende mag niet vergeten worden want de moedige mannen die het meegemaakt hebben verdienen de erkentelijkheid van hun land.

**LIJST DER SCHEPEN, UITGERUST DOOR PARTICULIEREN,
DIE OOSTENDE VERLIETEN VOOR HET OOSTEN
TUSSEN DE JAREN 1714 EN 1725**

	Achtereenvolgende reders	Tonnemaat	Bewapening	Data van Patent
1. CAROLUS TERTIUS	Th. Ray	400	?	17 juni 1714
2. CAROLUS	J. Gheselle en J. Maelcamp	?	16 kanons	25 augustus 1714
5. SINT MATTHEUS	J. Ray en C ^o	250	24 kanons	16 januari 1715
4. KEYSERLIJK VLAANDEREN	P. de Potter	?	?	24 april 1715
5. CAROLUS SEXTUS <i>ex Elisabeth</i>	L. Jolly-G. de la Merveille en Th. Ray	500	46 kanons	24 april 1715
	Soenens en de Pret			10 december 1720
6. KEYSERINNE	L. Jolly, G. de la Merveille en Th. Ray	500	?	24 april 1715
	Th. Ray			11 november 1719
7. PRINCE EUGENE (n ^o 1) <i>ex Canebrevel</i> <i>ex Charles Galley</i>	?	400	50 kanons	13 september 1715
	J. Cloots			12 december 1717
				26 augustus 1718
	J. en A. de Pret			20 december 1719
8. PRINCE EUGENE (n ^o 2)	J. Maelcamp en Th. Ray	220	?	26 juli 1717 28 augustus 1718
9. CAROLUS SEXTUS	G. de la Merveille	550	52 kanons	12 juni 1718
10. MARQUIS DE PRIE (n ^o 1)	J. de Schonamille	100	6 kanons	29 juni 1718
	Woelaart			24 december 1718
11. KEYSERINNE ELISABETH	P. J. Cloots	550	?	26 augustus 1718
	A. de Pret en Soenens			22 november 1722
12. PRINCE EUGENE (n ^o 3)	?	400	52 kanons	2 juni 1718
13. STAHRMBERGH	Th. Ray	550	22 kanons	26 augustus 1718
14. WIRTEMBERGH	Th. Ray	550	24 kanons	26 augustus 1718
15. HET HUYS VAN OOSTENRIJCK	P. Cloots	450	24 kanons	1 december 1718
	A. de Pret			20 november 1720
16. ST JOSEPH	F. Schildersset en F. de Coninck	400	28 kanons	12 december 1718
	J. Maelcamp en C ^o			15 november 1721
17. GALEI VAN BRUSSEL	J. Bauwers	250	16 kanons	24 december 1718
18. CONCORDIA	C. en J. Maelcamp	400	56 kanons	14 mei 1718
19. MARKIES DE CAMPO <i>ex Galei van Hannover</i>	Th. Ray	250	24 kanons	11 februari 1719

	Achtereenvolgende reders	Tonnemaat	Bewapening	Data van Patent
20. ST FRANCISCUS XAVERIUS ex <i>Emerantia</i>	J. Maelcamp en Soenens	400	50 kanons	29 september 1719
21. STADT OOSTENDE ex <i>Grey Hound</i>	<i>idem</i>	500	20 kanons	4 oktober 1719
22. STADT WEENEN	Woelaert en de Pret	400	50 kanons	27 januari 1720
23. FLANDRIA	Danckaert	570	24 kanons	?
	J. Maelcamp	-		20 november 1720
24. STADT GENDT	P. de Kimpe	400	56 kanons	27 januari 1720
25. ST PIETER	J. Maelcamp en C ^o	550	27 kanons	20 november 1720
26. ST JOSEPH	F. de Coninck	400	28 kanons	20 november 1720
	J. Maelcamp en C ^o			15 oktober 1721
27. GRAEVE DE LALAING ex <i>Wirtembergh</i> (cf. 15)	P. de Kimpe	550	28 kanons	20 november 1720
28. CAROLUS SEXTUS ex <i>Elisabeth</i>	Soenens en de Pret	450	46 kanons	10 december 1720
29. KEYSERINNE ELISABETH ex <i>Stadt Weenen</i> (cf. 25)	Soenens	400	50 kanons	10 december 1720
30. STADT BRUGGHE	A. Van der Geyden en C ^o	550	50 kanons	10 februari 1721
31. MARQUIS DE PRIE (n ^o 2)	J. de Pret en C ^o	450	50 kanons	6 november 1721
32. KEYSERINNE ex <i>Galei van Brussel</i>	Gebroeders J. Maelcamp	260	16 kanons	15 november 1722

LIJST DER SCHEPEN VAN DE OOSTENDSE COMPAGNIE

I. Uitgerust onder paviljoen van de Compagnie (1725-1727)

	Plaats van constructie	Tonnemaat	Bewapening	Plaats en datum van aankoop	
1. ST CAROLUS	Holland	400	50 kanons	Oostende	1725
2. H. ELISABETH ex <i>Stadt Brugghe</i>	Holland	400	22 kanons	Amsterdam	1725
5. ARENT ex <i>Wirtembergh</i> ex <i>Graeve de Lalaing</i>	Engeland	550	26 kanons	Oostende	1725
4. CAROLUS SEXTUS ex <i>Elisabeth</i>	Holland	400	26 kanons	Oostende	1724
5. KEYSERINNE ex <i>Twee Gebroeders</i>	Holland	400	28 kanons	Amsterdam	1724
6. MARQUIS DE PRIE (n° 2) ex <i>Stadt Gendt</i>	Engeland	400	28 kanons	?	
7. LEEUW ex <i>Prince George</i>	Engeland	400	27 kanons	Londen	1725
8. PEYS ex <i>Andrey</i> ex <i>Carteret</i> ex <i>Stadt Napels</i>	Engeland	400	28 kanons	Londen	1725
9. TYGHER ex <i>Guilelmo</i> ex <i>le Comte de Toulouse</i>	Holland	250	28 kanons	Amsterdam	1725
10. HOOPE ex <i>L'Espérance</i>	Holland	250	20 kanons	Amsterdam	
11. AERTS-HERTOGINNE MARIE-ELISABETH	Hamburg	400	36 kanons	Oostende	1726
12. CONCORDIA	Hamburg	600	50 kanons	Oostende	1726

II. Onrechtstreeks uitgerust onder buitenlands vaandel (1729-1751)

1. SEEPERT OF « CHEVAL MARIN » ex <i>Ste Thérèse</i>	Italië	400	18 kanons	Triest	1728
2. NEPTUNUS ex <i>Peys</i>	Engeland	400	28 kanons	Londen	1725
3. APPOLON ex <i>Keyserinne</i> (cf. 11)	Hamburg	400	36 kanons	Oostende	1726
4. PHOENIX ex <i>Marie Armande</i> ex <i>Sirène</i> ex <i>Kleine Prince Eugène</i> ex <i>Duc de Boufflers</i>	Frankrijk	250		Duinkerke	1730

III. Permissieschepen

1. CONCORDIA	Hamburg	650	52 kanons	Oostende	1726
2. HERTOOGH VAN LORREYNEN	België	550	50 kanons	Oostende	1729

Aangeboden door Edward DELANGHE
Wisselagent
Agent van het Gemeentekrediet van België
Kapelstraat 91, OOSTENDE

